

**ТДИУ ҲУЗУРИДАГИ
ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА
ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ
МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ
ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

**ЎҚУВ-УСЛУБИЙ
МАЖМУА**

ТОШКЕНТ-2021

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ПЕДАГОГ ВА РАҲБАР
КАДРЛАРИНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ
МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БОШ
ИЛМИЙ-МЕТОДИК МАРКАЗИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ
ХУЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА
ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ
ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

**ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ИҚТИСОДИЁТИ ВА
МАМЛАКАТШУНОСЛИК (МАМЛАКАТЛАР ВА
МИНТАҚАЛАР БЎЙИЧА)
ЙЎНАЛИШИ**

**«ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ИҚТИСОДИЁТИ»
МОДУЛИ БЎЙИЧА**

**Ў Қ У В – У С Л У Б И Й
М А Ж М У А**

Тошкент 2021

Мазкур ўқув-услубий мажмуа Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 7 декабрдаги 648-сонли буйруғи билан тасдиқланган ўқув режа ва дастур асосида тайёрланди.

Тузувчи: Тухлиев Н. – ЎзХИА, “Ислом иқтисодиёти ва молияси, зиёрат туризми” кафедраси профессори, иқтисодиёт фанлари доктори.

Тақризчи: Исаджанов А.А. – ЎзХИА, “Ислом иқтисодиёти ва молияси, зиёрат туризми” кафедраси доценти, иқтисодиёт фанлари доктори.

Ўқув -услубий мажмуа Тошкент давлат иқтисодиёт университети Кенгашининг 2020 йил 29 декабрдаги 5-сонли қарори билан нашрга тавсия қилинган.

МУНДАРИЖА

I. ИШЧИ ДАСТУР.....	4
II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.....	12
III. МАЪРУЗА МАТНЛАРИ.....	18
IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ, ТОПШИРИҚЛАР ВА УЛАРНИ БАЖАРИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР	30
V. БИТИРУВ ИШЛАРИ УЧУН МАВЗУЛАР.....	35
VI. КЕЙСЛАР БАНКИ.....	36
VII. ГЛОССАРИЙ.....	38
VIII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ	51

І. ИШЧИ ДАСТУР

Кириш

Ишчи дастур Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда тасдиқланган “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 сентябрдаги “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли, 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сон, 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сон ва 2020 йил 29 октябрдаги “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли Фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 ноябрдаги “Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш мақсадида рақамли инфратузилмани янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4022-сон, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 4 октябрдаги “2019 – 2030 йиллар даврида Ўзбекистон Республикасининг «яшил» иқтисодиётга ўтиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-4477-сон ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сон Қарорларида белгиланган устувор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касб маҳорати ҳамда инновацион компетентлигини ривожлантириш, соҳага оид илғор хорижий тажрибалар, янги билим ва малакаларни ўзлаштириш, шунингдек амалиётга жорий этиш кўникмаларини такомиллаштиришни мақсад қилади.

Дастур доирасида берилаётган мавзулар таълим соҳаси бўйича педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш мазмуни, сифати ва уларнинг тайёргарлигига қўйиладиган умумий малака талаблари ва ўқув режалари асосида шакллантирилган бўлиб, унинг мазмуни кредит модуль тизими ва ўқув жараёнини ташкил этиш, илмий ва инновацион фаолиятни ривожлантириш, педагогнинг касбий профессионаллигини ошириш, таълим жараёнига рақамли технологияларни жорий этиш, махсус мақсадларга йўналтирилган инглиз тили, мутахассислик фанлар негизида илмий ва амалий тадқиқотлар, ўқув жараёнини ташкил этишнинг замонавий услублари бўйича сўнгги ютуқлар, педагогнинг креатив компетентлигини ривожлантириш, таълим жараёнларини рақамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш, масофавий таълим хизматларини ривожлантириш, вебинар, онлайн, «blended learning», «flipped classroom» технологияларини амалиётга кенг қўллаш бўйича

тегишли билим, кўникма, малака ва компетенцияларни ривожлантиришга йўналтирилган.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш йўналишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда долзарб масалаларидан келиб чиққан ҳолда дастурда тингловчиларнинг мутахассислик фанлар доирасидаги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар такомиллаштирилиши мумкин.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

“Хорижий мамлакатлар иқтисодиёти ва мамлакатшунослик (мамлакатлар ва минтақалар бўйича)” модулининг **мақсади** жаҳон иқтисодиётига оид назарий ва амалий билимларни такомиллаштириш, жаҳон иқтисодиётидаги муаммоларни аниқлаш ва баҳолаш, иқтисодий ривожлантириш бўйича янги билим, кўникма ва малакаларини шакллантириш ҳисобланади.

“Хорижий мамлакатлар иқтисодиёти ва мамлакатшунослик (мамлакатлар ва минтақалар бўйича)” модулининг **вазифалари**:

– “Хорижий мамлакатлар иқтисодиёти ва мамлакатшунослик (мамлакатлар ва минтақалар бўйича)” йўналишида педагог кадрларнинг касбий билим, кўникма, малакаларини узлуксиз янгилаш ва ривожлантириш механизмларини яратиш;

– замонавий талабларга мос ҳолда олий таълимнинг сифатини таъминлаш учун зарур бўлган педагогларнинг касбий компетентлик даражасини ошириш;

– педагог кадрлар томонидан замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий тилларни самарали ўзлаштирилишини таъминлаш;

– мутахассислик фанлар соҳасидаги ўқитишнинг инновацион технологиялари ва илғор хорижий тажрибаларни ўзлаштириш;

– “Хорижий мамлакатлар иқтисодиёти ва мамлакатшунослик (мамлакатлар ва минтақалар бўйича)” йўналишида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларининг фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциясини таъминлаш.

Модул бўйича тингловчиларнинг билими, кўникма, малакаси ва компетенцияларига қўйиладиган талаблар

“Хорижий мамлакатлар иқтисодиёти ва мамлакатшунослик (мамлакатлар ва минтақалар бўйича)” модулини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида:

Тингловчи:

- жаҳон иқтисодиётида мамлакатларни таснифлашнинг моҳияти ва мазмунини;

- хорижий мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифини;

- аграр индустриал ва постиндустриал мамлакатларни;

- постиндустриал мамлакатларнинг гуруҳланишини;

- Осиё ва Лотин Америкасидаги янги индустриал мамлакатлар иқтисодиётини;

- янги индустриал мамлакатларни гуруҳлашни;

- янги индустриал мамлакатлар ривожланишидаги умумий ва ўзига хос жиҳатларни *билиши керак*.

Тингловчи:

- халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифлаш;

- постиндустриал мамлакатларнинг гуруҳланишини баҳолаш;

- постиндустриал мамлакатларда инсон капиталининг ривожланиш ва аҳоли турмуш сифатини тадқиқ қилиш;

- Осиё ва Лотин Америкасидаги янги индустриал мамлакатлар иқтисодий салоҳиятини таққослаш *қўникмаларига эга бўлиши лозим*.

Тингловчи:

- жаҳон мамлакатлари иқтисодий ривожланиш даражасини аниқлаш;

- постиндустриал мамлакатлар иқтисодиётининг таркибий тузилиши таҳлил қилиш;

- янги индустриал мамлакатлар ривожланишидаги умумий ва ўзига хос жиҳатларни таҳлил қилиш;

- жаҳон бозорида маҳсулотлар ҳаётийлик даврини кескин қисқариши, бозор конъюнктураси ва истеъмолчилар эҳтиёжларини тез ўзгариш сабабларин баҳолашга *оид малакаларига эга бўлиши зарур*.

Тингловчи:

- хорижий мамлакатлар иқтисодиёти иқтисодий муносабатлари соҳасига оид илмий семинарларни ўтказиш ва маслаҳатларни бериш;

- Ўзбекистоннинг янги индустриал мамлакатлар билан савдо-иқтисодий ҳамкорлигининг ривожланиш истиқболлари таҳлил қилиш;

- ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш корхоналарини модернизациялаш ҳамда диверсификациялаш фаолиятни баҳолаш, самарадорлигини таҳлил қилиш;

- ривожланган мамлакатларнинг интеграцион бирлашмаларини қиёсий баҳолаш ва уларга таъсир этувчи омилларни таҳлил қилиш *компетенцияларга эга бўлиши зарур*.

Модулни ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар

“Хорижий мамлакатлар иқтисодиёти ва мамлакатшунослик (мамлакатлар ва минтақалар бўйича)” модули маъруза ва амалий машғулотлар шаклида олиб борилади.

Ўқув жараёнида таълимнинг интерфаол ўқитиш метод, шакл ва воситалари, педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш назарда тутилган:

- маъруза машғулотида “Ақлий ҳужум”, “Кутиш йўлдоши”, “Концептуал жадвал”, “Ўйланг-жуфтликда ишланг-фикр алмашинг” каби интерфаол ўқитиш метод, шакл ва воситаларидан;

- амалий машғулотларда баҳс-мунозара, тушунчалар таҳлили, ақлий ҳужум, кейс, гуруҳларда ишлаш, SWOT-таҳлил жадвал, Т-жадвал каби интерфаол ўқитиш метод, шакл ва воситаларни қўллаш назарда тутилади.

Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

Ўқув модули мазмуни ўқув режадаги “Жаҳон иқтисодиётининг глобаллашуви” ҳамда “Халқаро иқтисодий интеграция” ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда профессор-ўқитувчиларнинг умумий тайёргарлик даражасини оширишга хизмат қилади.

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Ҳозирги глобаллашув шароитида Хорижий мамлакатлар иқтисодиётининг предмети ва уни ўрганишни ўзига хос хусусиятлари, хорижий мамлакатларнинг жаҳон иқтисодиётининг таркибий қисмлари сифатидаги ўрни, мамлакатларнинг асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари таҳлили, хорижий мамлакатларни гуруҳлаш мезонлари каби йўналишларда назарий ва амалий билимларни мужассамлаштирган бўлиб, унда жаҳон мамлакатлари ва миллий иқтисодиётимиздаги ислоҳотларнинг концептуал асослари ёритиб берилган. Замонавий иқтисодчи – педагог кадрлар учун ушбу йўналишдаги маълумотларни ўзлаштириш талаб қилинади ва бунда ўқув модулнинг роли юқоридир.

Модул бўйича соатлар тақсимоти:

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкلامаси, соат			
		Аудитория ўқув юкلامаси			
		жами	жумладан		
			Назарий машғулот	Амалий машғулот	Кўчма машғулот
1	Хорижий мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифи	4	2	2	
2	Постиндуриал мамлакатлар иқтисодиёти	8	2	6	
3	Осиёдаги янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти	8	2	6	
	Жами:	20	6	14	

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу. Хорижий мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифи

Жаҳон иқтисодиётида мамлакатларни таснифлашнинг моҳияти ва мазмуни. Жаҳон мамлакатлари иқтисодий ривожланиш даражаси. Халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифлаш усуллари. Аграр индустриал ва постиндуриал мамлакатлар.

2-мавзу. Постиндуриал мамлакатлар иқтисодиёти

Постиндуриал жамятнинг моҳияти. Постиндуриал концепциялар. Постиндуриал мамлакатларнинг гуруҳланиши. Постиндуриал мамлакатлар иқтисодиётининг характерли белгилари. Постиндуриал мамлакатлар иқтисодиётининг таркибий тузилиши. Постиндуриал мамлакатларда ЯИМнинг ўсиш суръатлари ва унда ИТ нинг ўрни. АҚШнинг Кремний (Силикон) водийси. Постиндуриал мамлакатларда инсон капиталининг ривожланиш ва аҳоли турмуш сифати.

3-мавзу. Янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти

Осиё ва Лотин Америкасидаги янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти (ЯИМ). Янги индустриал мамлакатларни гуруҳлаш. Янги индустриалликнинг моҳияти ва характерли белгилари. Янги индустриал мамлакатлар ривожланишидаги умумий ва ўзига хос жиҳатлар. Янги индустриал мамлакатлар мамлакатларда ялпи ички маҳсулотнинг ўсиш суръатлари ва таркиби. Импорт ўрнини босишдан экспортга йўналтирилган ишлаб чиқаришга ўтиш. Модернизациялаш ва диверсификациялаш. Юқори технологияли ишлаб чиқариш. Хизмат кўрсатиш ва молия бозори. Янги индустриал мамлакатларнинг ривожланишида қитъанинг етакчи мамлакатлари (Япония, Хитой ва Ҳиндистон) ва ASEAN, АТЭС-АРЕС уюшмаларнинг роли.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-амалий машғулот (2 соат)

Хорижий мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифи

Муҳокама этиладиган масалалар:

1. Жаҳон иқтисодиётида мамлакатларни таснифлашнинг моҳияти ва мазмуни.
2. Жаҳон мамлакатлари иқтисодий ривожланиш даражаси.
3. Халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифлаш усуллари.
4. Аграр, индустриал ва постиндустриал мамлакатлар.

Калит сўзлар: аграр мамлакат, аграр-индустриал, индустриал-аграр мамлакат, индустриал, постиндустриал мамлакат.

2-амалий машғулот.

Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиёти (4 соат)

Муҳокама этиладиган масалалар:

1. АҚШ ва Канада иқтисодиёти, уларнинг NAFTAдаги ўрни ва мақсадлари.
2. NAFTA ва АҚШнинг Жанубий Америка мамлактларига иқтисодий экспансияси.
3. Ғарбий Европа ЕИнинг постиндустриал мамлакатлари.
4. Скандинавия мамлакатлари (Финландия, Дания, Норвегия)нинг ривожланиш моделлари.
5. Буюк Британия ва ЕИ муносабатлари. BREXIT.
6. ЕИ интеграциясидаги зиддиятлар.
7. ЕИ интеграциясидаги давлатусти ташкилотлари фаолияти.
8. Япония иқтисодий ривожланишидаги муаммолар. Япония “ижтимоий баркамоллик” мамлакати.

9. Австралия ва Янги Зеландия иқтисодий ривожланишининг асосий омиллари.

10. Исроил – инновацион иқтисодиёт мамлакати.

Калит сўзлар: NAFTA, экспансия, BREXIT, ЕИ, инновация, модел, “ижтимоий давлат”, “ижтимоий баркамоллик давлати”, Ғарбий Европа, Скандинавия, инсон капитали.

3-амалий машғулот.

Янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти (4 соат)

Муҳокама этиладиган масалалар:

1. Янги индустриал мамлакатлар риводланишида давлатнинг роли.
2. Корея Республикасининг ривожланишида чеболларнинг аҳамияти.
3. Гонконг – Хитойнинг хаби.
4. Сингапур – орол – шаҳар – давлат.
5. Тайваннинг ривожланишида чет эл капиталининг ўрни ва аҳамияти.
6. Малайзия иқтисодиётининг ривожланиш хусусиятлари.
7. Таиланд иқтисодиётида туризмнинг ўрни.
8. Индонезия – янги индустриал мамлакатлар иқтисодиётининг энг йириги.
9. Филиппин – контрастлар мамлакати.
10. Вьетнам иқтисодиётининг ривожланиш модели.
11. Туркия иқтисодиёти – Европа ва Осиё китъалари ўртасидаги иқтисодиёт.

Калит сўзлар: Янги индустриал мамлакатлар, Ялпи ички маҳсулот, IT, чебол, хаб, экспортга йўналтирилганлик, импортнинг ўрнини босиш, модернизация, диверсификация, юқори технологияли ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш, молия бозори, ASEAN, АТЭС – АРЕС.

КЎЧМА МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

Модулнинг ўқув дастурида кўчма машғулотлар режалаштирилмаган.

ЎҚИТИШ ШАКЛЛАРИ

Мазкур модулнинг назарий материални ўзлаштиришда қуйидаги ўқитиш шаклларидан фойдаланилади:

- **давра суҳбатлари** (кўрилаётган лойиҳа ечимлари бўйича таклиф бериш қобилиятини ошириш, эшитиш, идрок қилиш ва мантикий хулосалар чиқариш);

- **бахс ва мунозаралар** (лойиҳалар ечими бўйича далиллар ва асосли аргументларни тақдим қилиш, эшитиш ва муаммолар ечимини топиш қобилиятини ривожлантириш).

- **Кенг кўламли суҳбат.** Ҳамма учун умумий бўлган тавсия этилаётган мажбурий ва кўшимча адабиётлар билан машғулотнинг ҳар бир режа саволларига тингловчиларни тайёргарлигини назарда тутати. Фаоллаштиришни

барча воситаларини қўллаш билан: сўзга чиқувчига ва барча гуруҳга яхши ўйлаб тузилган аниқ ифодаланган саволлар; сўзга чиқувчи тингловчиларни кучли ва кучсиз томонларига диққатларини қарата олиши; иш жараёнида очиб берилаётган, янги қирраларни ўша вақтнинг ўзида ажратиб кўрсатиш ва бошқалар асосида кўпчилик тингловчиларнинг саволларини муҳокама қилишга жалб қилиш имконини беради.

- **Пресс-конференция.** Қисқа сўзга чиқишдан сўнг, биринчи савол бўйича маърузачига (агарда маърузалар бир қатор тингловчиларга берилган бўлса, ўқитувчининг ўзи улардан бирига сўз беради) сўз берилади. Шундан сўнг, ҳар бир тингловчи маъруза мавзуси бўйича унга савол бериши лозим.

- **Кейсларни (муаммоли вазиятларни) ечиш.** Муаммоли вазиятларни ҳал этиш натижасида ҳосил бўлган, мустақил излаб топилган далиллар, касбий аҳамиятли йўналишларни излашга ва тасдиқлашга, келгусидаги касбий фаолияти билан боғлиқлигини англаб етишга ёрдам беради.

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ

«Блум кубиги» методи

Методнинг мақсади: Мазкур метод тингловчиларда янги ахборотлар тизимини қабул қилиш ва билимларни ўзлаштирилишини енгиллаштириш мақсадида қўлланилади, шунингдек, бу метод тингловчилар учун “Очиқ” саволлар тузиш ва уларга жавоб топиш машқи вазифасини белгилайди.

Методни амалга ошириш тартиби:

1. Ушбу методни қўллаш учун, оддий куб керак бўлади. Кубнинг ҳар бир томонида қўйидаги сўзлар ёзилади:
 - **Санаб беринг, таъриф беринг (оддий савол)**
 - **Нима учун (сабаб-оқибатни аниқлаштировчи савол)**
 - **Тушинтириб беринг (муаммони ҳар томонлама қараш саволи)**
 - **Таклиф беринг (амалиёт билан боғлиқ савол)**
 - **Мисол келтиринг (ижодкорликни ривожлантировчи савол)**
 - **Фикр беринг (таҳлил қилиш ва баҳолаш саволи)**
2. Ўқитувчи мавзунини белгилаб беради.
3. Ўқитувчи кубикни столга ташайди. Қайси сўз чиқса, унга тегишли саволни беради.

“KWLH” методи

Методнинг мақсади: Мазкур метод тингловчиларда янги ахборотлар тизимини қабул қилиш ва билимларни тизимлаштириш мақсадида қўлланилади, шунингдек, бу метод тингловчилар учун мавзу бўйича қўйидаги жадвалда берилган саволларга жавоб топиш машқи вазифасини белгилайди.

Изоҳ. *KWLH*:

Know – нималарни биламан?

Want – нимани билишни хоҳлайман?

How - қандай билиб олсам бўлади?

Learn - нимани ўрганиб олдим?.

“KWL” методи	
1. Нималарни биламан: -	2. Нималарни билишни хоҳлайман, нималарни билишим керак: -
3. Қандай қилиб билиб ва топиб оламан:	4. Нималарни билиб олдим: -

“W1H” методи

Методнинг мақсади: Мазкур метод тингловчиларда янги ахборотлар тизимини қабул қилиш ва билимларни тизимлаштириш мақсадида қўлланилади, шунингдек, бу метод тингловчилар учун мавзу бўйича қўйидаги жадвалда берилган олти саволларга жавоб топиш машқи вазифасини белгилайди.

What?	Нима? (таърифи, мазмуни, нима учун ишлатилади)	
Where?	Қаерда (жойлашган, қаердан олиш мумкин)?	
What kind?	Қандай? (параметрлари, турлари мавжуд)	
When?	Қачон? (ишлатилади)	
Why?	Нима учун? (ишлатилади)	
How?	Қандай қилиб? (яратилади, сақланади, тўлдирилади, таҳрирлаш мумкин)	

“SWOT-таҳлил” методи.

Методнинг мақсади: мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўлларни топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• хавфлар

“БЕЕР” методи

Методнинг мақсади: Бу метод мураккаб, кўптармоқли, мумкин қадар, муаммоли характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган. Методнинг моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бир хил ахборот берилади ва айти пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида аспектларда муҳокама этилади. Масалан, муаммо ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари бўйича ўрганилади. Бу интерфаол метод танқидий, таҳлилий, аниқ мантиқий фикрлашни муваффақиятли ривожлантиришга ҳамда ўқувчиларнинг мустақил ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда тизимли баён этиш, ҳимоя қилишга имконият яратади. “Веер” методидан маъруза машғулотларида индивидуал ва жупликлардаги иш шаклида, амалий ва семинар машғулотларида кичик гуруҳлардаги иш шаклида мавзу юзасидан билимларни мустаҳкамлаш, таҳлили қилиш ва таққослаш мақсадида фойдаланиш мумкин.

Методни амалга ошириш тартиби:

тренер-ўқитувчи иштирокчиларни 5-6 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратади;

тренинг мақсади, шартлари ва тартиби билан иштирокчиларни таништиргач, ҳар бир гуруҳга умумий муаммони таҳлил қилиниши зарур бўлган қисмлари тўширилган таркатма материалларни

ҳар бир гуруҳ ўзига берилган муаммони атрофлича таҳлил қилиб, ўз мулоҳазаларини тавсия этилаётган схема бўйича таркатмага ёзма баён қилали:

навбатдаги босқичда барча гуруҳлар ўз тақдимотларини ўтказадилар. Шундан сўнг, тренер томонидан таҳлиллар умумлаштирилади, зарурий ахборотлар билан тўлдирилади ва мавзу яқунланади.

Муаммоли савол					
1-усул		2-усул		3-усул	
афзаллиги	камчилиги	афзаллиги	камчилиги	афзаллиги	камчилиги
Хулоса:					

“Кейс-стади” методи

«Кейс-стади» - инглизча сўз бўлиб, («case» – аниқ вазият, ҳодиса, «stadi» – ўрганмоқ, таҳлил қилмоқ) аниқ вазиятларни ўрганиш, таҳлил қилиш асосида ўқитишни амалга оширишга қаратилган метод ҳисобланади. Мазкур метод дастлаб 1921 йил Гарвард университетида амалий вазиятлардан иқтисодий бошқарув фанларини ўрганишда фойдаланиш тартибида қўлланилган. Кейсда

очиқ ахборотлардан ёки аниқ воқеа-ҳодисадан вазият сифатида таҳлил учун фойдаланиш мумкин.

“Кейс методи” ни амалга ошириш босқичлари

Иш босқичлари	Фаолият шакли ва мазмуни
1-босқич: Кейс ва унинг ахборот таъминоти билан таништириш	<ul style="list-style-type: none"> ✓ яқка тартибдаги аудио-визуал иш; ✓ кейс билан танишиш(матнли, аудио ёки медиа шаклда); ✓ ахборотни умумлаштириш; ✓ ахборот таҳлили; ✓ муаммоларни аниқлаш
2-босқич: Кейсни аниқлаштириш ва ўқув топшириғни белгилаш	<ul style="list-style-type: none"> ✓ индивидуал ва гуруҳда ишлаш; ✓ муаммоларни долзарблик иерархиясини аниқлаш; ✓ асосий муаммоли вазиятни белгилаш
3-босқич: Кейсдаги асосий муаммони таҳлил этиш орқали ўқув топшириғининг ечимини излаш, ҳал этиш йўлларини ишлаб чиқиш	<ul style="list-style-type: none"> ✓ индивидуал ва гуруҳда ишлаш; ✓ муқобил ечим йўлларини ишлаб чиқиш; ✓ ҳар бир ечимнинг имкониятлари ва тўсиқларни таҳлил қилиш; ✓ муқобил ечимларни танлаш
4-босқич: Кейс ечимини ечимини шакллантириш ва асослаш, тақдимот.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ яқка ва гуруҳда ишлаш; ✓ муқобил вариантларни амалда қўллаш имкониятларини асослаш; ✓ ижодий-лойиҳа тақдимотини тайёрлаш; ✓ якуний хулоса ва вазият ечимининг амалий аспектларини ёритиш

“Ассесмент” методи

Методнинг мақсади: мазкур метод таълим олувчиларнинг билим даражасини баҳолаш, назорат қилиш, ўзлаштириш кўрсаткичи ва амалий кўникмаларини текширишга йўналтирилган. Мазкур техника орқали таълим олувчиларнинг билиш фаолияти турли йўналишлар (тест, амалий кўникмалар, муаммоли вазиятлар машқи, қиёсий таҳлил, симптомларни аниқлаш) бўйича ташҳис қилинади ва баҳоланади.

Методни амалга ошириш тартиби:

“Ассесмент”лардан маъруза машғулотларида талабаларнинг ёки қатнашчиларнинг мавжуд билим даражасини ўрганишда, янги маълумотларни баён қилишда, семинар, амалий машғулотларда эса мавзу ёки маълумотларни

Ўзлаштириш даражасини баҳолаш, шунингдек, ўз-ўзини баҳолаш мақсадида индивидуал шаклда фойдаланиш тавсия этилади. Шунингдек, ўқитувчининг ижодий ёндашуви ҳамда ўқув мақсадларидан келиб чиқиб, ассесментга қўшимча топшириқларни киритиш мумкин.

Ҳар бир катакдаги тўғри жавоб 5 балл ёки 1-5 балгача баҳоланиши мумкин.

Тест

•

Муаммоли вазият

**Тушунча таҳлили
(симптом)**

Амалий вазифа

“Инсерт” методи

Методни амалга ошириш тартиби:

➤ ўқитувчи машғулотга қадар мавзунинг асосий тушунчалари мазмуни ёритилган матнни тарқатма ёки тақдимот кўринишида тайёрлайди;

➤ янги мавзу моҳиятини ёритувчи матн таълим олувчиларга тарқатилади ёки тақдимот кўринишида намоёниш этилади;

➤ таълим олувчилар индивидуал тарзда матн билан танишиб чиқиб, ўз шахсий қарашларини махсус белгилар орқали ифодалядилар. Матн билан ишлашда талабалар ёки қатнашчиларга қуйидаги махсус белгилардан фойдаланиш тавсия этилади:

Белгилар	Матн
“V” – таниш маълумот.	
“?” – мазкур маълумотни тушунмадим, изоҳ керак.	
“+” бу маълумот мен учун янгилик.	
“– ” бу фикр ёки мазкур маълумотга қаршиман?	

III. МАЪРУЗА МАТНЛАРИ

1-мавзу. Хорижий мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифи

Режа:

- 1. Жаҳон иқтисодиётида мамлакатларни таснифлашнинг моҳияти ва мазмуни.**
- 2. Жаҳон мамлакатлари иқтисодий ривожланиш даражаси.**
- 3. Халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифлаш усуллари.**

Таянч иборалар: ривожланган мамлакатлар, ривожланаётган мамлакатлар ва ривожланмаган мамлакатлар, ўтиш даври мамлакатлари.

1. Жаҳон иқтисодиётида мамлакатларни таснифлашнинг моҳияти ва мазмуни

Турли мамлакатлар иқтисодий ривожланиш кўрсаткичларининг турли – туманлиги иқтисодий ривожланиш даражасинин қандайдир битта нуқтаи-назардан келиб чиққан ҳолда баҳолашга имкон бермайди. Бунинг учун қуйидаги бир қанча асосий кўрсаткичлар ва мезонлардан фойдаланилади: мутлақ ва нисбий ЯИМ (ЯММ); миллий даромад ва аҳоли жон бошига тўғри келадиган даромад; миллий иқтисодиётнинг тармоқли структураси; мамлакат экспорти ва импорти структураси; аҳоли турмуш даражаси ва сифати ва бошқалар. Шунини таъкидлаш жоизки, мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш даражаси ва унинг жаҳон хўжалигидаги иштироки – бу тарихий тушунчадир. Миллий иқтисодиёт ва бутун жаҳон хўжалиги ривожланишининг ҳар бир босқичи асосий кўрсаткичлар таркибига бу ёки у ўзгартиришларни киритади.

Мамлакатнинг жаҳоб хўжалигида эгаллаган ўрнини аниқлаш учун бир қанча ёндашувлар мавжуд бўлади. Улар орасида энг оддийси бўлиб жаҳо иқтисодиётини аҳоли жон бошига тўғри келадиган даромад даражасига қараб мамлакатлар гуруҳларига бўлишдир. Бундай ёндашув БМТ, ХВФ, ХТТБ томонидан амалга оширилади (мамлакатлар бўйича аҳоли жон бошига тўғри келадиган мутлақ даромад кўрсаткичлари ҳар йили ҳисоблаб борилади). Масалан, ХТТБ даромад даражасига қараб мамлакатларни уч гуруҳга бўлади.

Жаҳон хўжалигида мамлакатларни таснифлаш ва уларнинг жаҳон тақрор ишлаб чиқариш жараёнидаги ролини баҳолаш учун бошқа ёндашувлар ҳам мавжуд.

Бугунги кунда жаҳонда юқорида айтиб ўтилган ижтимоий – иқтисодий кўрсаткичларнинг ўхшашлиги билан характерланадиган бир қанча давлатлар гуруҳлари мавжуд.

Дунё ўз ижтимоий-иқтисодий табиатига кўра ниҳоят даражада хилма-хилдир. Бугунги кунда мамлакатларни уч гуруҳга бўлиш мумкин:

1. Бозор иқтисодиётидаги саноати ривожланган мамлакатлар – бу мамлакатлар жаҳон хўжалигининг таянчи ҳисобланади;

2. Осиё, Африка, Лотин Америкаси ва Океаниянинг ривожланаётган мамлакатлари (ёки учинчи дунё мамлакатлари);

3. Ўтиш даври иқтисодиётидаги мамлакатлар – булар асосан янги хўжалик юритиш шакллари ривожлантириш йўлида бўлган Шарқий Европа давлатлари, шунингдек Россиядан иборат бўлади.

Бироқ ушбу мамлакатлар гуруҳлари ўртасида ниҳоят даражада аниқ чегарани белгилаш имконсиздир. Масалан, бугунги кунда ривожланаётган мамлакатларнинг бутун бир гуруҳини – Жанубий – шарқий Осиё мамлакатлари, хусусан Жанубий Корея, Гонгконг ва Тайван, Бразилия ва Аргентина, шунингдек бошқа мамлакатларни бир қатор иқтисодий кўрсаткичлар бўйича жаҳоннинг саноати ривожланган мамлакатлари қаторига киритиш мантиқлидир. Бироқ улар бошқа муҳим кўрсаткичлар даражаси бўйича (ижтимоий қарама-қаршиликларнинг чуқурлиги, минтақавий ривожланишнинг нотекислиги ва бошқалар) ҳали ҳам анъанавий тарзда ривожланаётган мамлакатлар гуруҳига киради.

Бир пайтнинг ўзида шунҳасиз ривожланган мамлакатлар қандайдир маънода миллий ишлаб чиқариш кучларини сифат жиҳатидан ривожлантириш борасида кечикишаётган бўлиб, бу ижтимоий меҳнат унумдорлигининг ўсишини тўхтатмоқда. Масалан, Шарқий Европа мамлакатлари ва Россияда бу кўрсаткич Ғарбий Европа мамлакатлари ривожланишининг атиги 50% ини ташкил қилади холос.

2. Халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифлаш усуллари

Маълумки, жаҳон иқтисодиёти мураккаб минтақавий тузилмага эгаллиги билан ажралиб туради. Аналитик мақсадларда халқаро ташкилотлар жаҳондаги барча мамлакатларни учта гуруҳга бўлишади:

- бозор иқтисодиётидаги ривожланган мамлакатлар;
- ўтиш даври иқтисодиётидаги мамлакатлар ёки шаклланаётган бозорга эга мамлакатлар;
- ривожланаётган мамлакатлар.

Бозор иқтисодиётидаги ривожланган мамлакатлар жаҳон бозорида ва халқаро меҳнат тақсимотида етакчи рол ўйнайди.

Ривожланган мамлакатлар жумласига Ғарбий Европанинг деярли барча мамлакатлари, АҚШ, Канада, Япония, Исроил, ЖАР, Австралия ва Янги Зеландияни кабилар киради. Ушбу мамлакатларнинг барчаси юқори даражадаги иқтисодий ва ижтимоий ривожланишга эгаллиги билан характерланади.

Ўтиш даври иқтисодиётидаги мамлакатлар ўз ичига Шарқий Европа, Россия, Албания, Хитой, Ветнам, собиқ Иттифоқ мамлакатлари, Монголия кабиларни олади.

Ривожланаётган мамлакатларга Осиё, Африка, Океания, Лотин Америкасининг кўплаб мамлакатлари, Малта ва собиқ Югославия мамлакатлари тегишли бўлади. Ривожланаётган мамлакатлар ЯИМ нинг умумий даражаси ривожланган мамлакатлар ЯИМ нинг тўртдан бир қисмини ташкил қилади.

Юқорида келтирилган мамлакатлар таснифидан ташқари ХВФ мамлакатларни қуйидагича гуруҳлайди:

- минтақавий гуруҳлар бўйича (Африка, Марказий ва Шарқий Европа, Осиёнинг ривожланаётган мамлакатлари, Ўрта Шарқ, Ғарбий яримшар);
- аналитик гуруҳлар, шу жумладан экспорт тушумлари манбалари (ёқилғИ, ноёқилғИ, бирламчи қайта ишлов берадиган маҳсулотлар) бўйича;
- ташқи молиялаштириш манбалари бўйича (нетто – қарздор мамлакатлар).

Умуман олганда турли хил халқаро ташкилотлар мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра турли гуруҳлаш усулларига эга бўлади.

3. Мамлакатларнинг анъанавий таснифи: ривожланган мамлакатлар, ривожланаётган мамлакатлар ва ривожланмаган мамлакатлар

Ривожланган бозор иқтисодиётига эга мамлакатлар-жаҳон иқтисодиётининг асосий субъектларидан бири ҳисобланади. Ушбу гуруҳга 30 дан ортиқ мамлакатлар киради ва баъзан шу мамлакатлар “саноати тараққий этган” мамлакатлар деб аталади.

Саноат жиҳатдан ривожланган мамлакатлар хос бўлган асосий хусусиятлардан бири- даромадларнинг аҳоли қатламлари ўртасида нисбатан текис тақсимланиши ва мамлакатлар иқтисодиёти ижтимоий йўналтирилганлигидир. Хусусан: аҳолининг кам таъминланган қатламларини қўллаб-қувватлаш; илм-фанни ривожлантиришга катта миқдорда маблағ сарфлаш(ЯИМнинг 2-3%); илм-фан ютуқларининг ишлаб чиқаришга сарфланиши; тиббиёт, таълим, маданият соҳаларига сарфланаётган юқорилиги(ЯИМнинг 3-4%).

XX-XXI асрлар бошида жаҳон хўжалигида ривожланган мамлакатларнинг тутган ўрни жуда катта бўлиб, бундай гуруҳга кирувчи давлатлар асосан Европа қит’аси ва Шимолий Америка материгида жойлашгандир. Маълумки, ривожланган «катта еттилик» давлатлар (ҳозирги кунда ушбу давлатлар гуруҳига Россия Федерациясини қўшилиши билан «катта саккизлик» давлатлар деган сўзлар ҳам жаҳон иқтисодиётида ишлатилмоқда)иқтисодиётини ривожланиши асосан табиий ресурслардан қандай фойдаланишлик даражасига ва Шунингдек узоқ йилларга мўлжалланган замонавий илмий-техникавий тараққиётдаги ўзгаришларга боғлиқдир.

Жаҳон хўжалиги ривожланишида етакчи саноати ривожланган мамлакатлар (АҚШ, ГФР, Япония, Буюк Британия, Франция, Канада, Италия) иқтисодиёти муҳим рол ўйнамоқда. Ушбу мамлакатлар улушига ривожланган давлатларда ишлаб чиқарилаётган жами саноат маҳсулотларнинг 79-80%и ва дунё мамлакатларида ишлаб чиқарилаётган саноат маҳсулотларнинг 59-60%и, товарлар экспортининг 60-61%и ва хизмат кўрсатиш соҳаларнинг 49- 50%и тўғри келмоқда.

Ривожланаётган мамлакатлар. Бугун капитал оқидамида уларнинг улуши 30 фоизни ташкил этади, 20 йилдан сўнг бу кўрсаткич 50 фоизга етади. 15-20 йилдан сўнг дунёда сармоя қилинган ҳар бир долларнинг 60 сенти ривожланаётган мамлакатларга киритилади. Бу жуда катта ўзгариш. XX-асрнинг 60-йилларидан бошлаб то ХХИ-аср бошигача сармоя сифатида киритилган ҳар бир доллардан атиги 20 сенти ривожланаётган мамлакатларга тўғри келган.

Келажакда ривожланаётган мамлакатлар инфратузилма ва хизматлар, шу жумладан таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаларига катта маблағ ажратишга қодир бўлади. Саводхонлик ошиши билан фуқароларнинг пул топиш имкониятлари ҳам кенгайди, бу камбағалликни камайтиришга ёрдам беради.

Ривожланмаган мамлакатларга Африкада 33, Осиёда 10, Америка қит'асида 1 ва Океанияда 5 мамлакат киради. Мисол учун Африкада Эфиопия ва Бурунди; Осиёда Афғонистон ва Бангладеш; Океанияда эса Кирибати ва Само кабилар киради.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг янги ҳисоботида қайд этилишича, ривожланмаган мамлакатлар иқтисодиёти замонавийлашмас экан, қашшоқликни енгиш қийин.

БМТ ҳисоботида ёзилишича, жаҳондаги энг ривожланмангл 49 мамлакат глобал иқтисодий таназзул гирдобини остида қолмаслик учун кўлдан келган барча чораларни кўрган, лекин тушкунликдан бутунлай қутула олмапти.

Бу жамиятлар қашшоқликни енгиш йўлида чет элдан сармоя оқимини ошириб, тизимни ислоҳ қилиб, сердаромад соҳаларни кенгайтирган ҳолда, хизмат кўрсатиш секторини ҳам яхшилаши зарур. Ривожланмаган мамлакатларда иқтисодиёт жуда чекланган бўлади.

Бугунги кунда ривожланманган мамлакатларда савдо-тижорат ёмон эмас, аммо экспорт нефт ва газ ёки арзон товарлардан иборат. Улар фақат буларга қарам бўлиб қолмасликлари керак эканлиги кўплаб халқаро ҳисоботларда келтириб ўтилади.

Бугунги кунда Осиёда ривожланмаган давлатлар иқтисодиётда янги секторлар очиб, хилма-хил маҳсулотлар ва хизматлар таклиф этиш эвазига қаддини ростлай бошлаган.

Шуни таъкидлаш жоизки, глобаллашув кўплаб жамиятларда инновация ва ривожланишга олиб келган бўлса, айрим ривожланмаган давлатларда бунинг акси сезилмоқда.

Назорат саволлари

1. Жаҳон иқтисодиётида мамлакатларни таснифлашнинг моҳияти ва мазмуни.
2. Жаҳон мамлакатлари иқтисодий ривожланиш даражаси.
3. Халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифлаш усуллари.

Фойдаланилган адабиётлар

1. О. П. Тимошенко, Е. А. Павленко, О. А. Силич. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: учебное пособие. - Новосибирск: Сибстрин, 2008.
2. С. П. Мальцев, М. В. Соловьева. Внешнеэкономическая деятельность: учебное пособие. — М.: Изд-во МГОУ, 2010. — 213 с.
3. Нигматуллина Р. А. Внешнеэкономическая деятельность в сфере услуг: учебное пособие по специальности 100103.65 «Социально – культурный сервис и туризм». – Уфа: УГУЭС, 2013. – 80 с.

2-мавзу. Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиёти.

Режа

1. Постиндустриал жамиятнинг моҳияти.
2. Постиндустриал концепциялар.
3. Постиндустриал мамлакатларнинг гурухланиши.
4. Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиётининг характерли хусусиятлари.
5. Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиётининг таркибий тузилиши.
6. Постиндустриал жамиятнинг ижтимоий таркиби.

Таянч иборалар

Постиндустриал жамият, ЯИМ, постиндустриал концепциялар, футуролог, деиндустриаллаштириш, инвестиция, технология, ИТ, интеллектуал синф, когнитариат, инсон ривожлантириш индекси.

1. Постиндустриал жамиятнинг моҳияти

Постиндустриал жамиятнинг индустриал жамиятдан бош фарқли белгиси ўта юқори меҳнат унумдорлиги, юқори турмуш даражаси, иқтисодиётда юқори технологияли ва венчур бизнесига эга инновацион секторнинг устунлиги, товар ва хизматларнинг рақобат афзаллигидир. Янада мухтасар қилиб айтганда постиндустриал жамиятнинг моҳияти аҳоли турмуш даражасининг ўсиши, инновацион иқтисодиётнинг, жумладан билимлар индустриясининг, хизмат кўрсатиш соҳасининг устун ривожланишида ўз ифодасини топади.

Хизмат кўрсатишнинг саноат ишлаб чиқаришдан устунлиги ишлаб чиқариш ҳажмининг пасайишини билдирмайди. Бу ҳажм постиндустриал иқтисодиётда хизмат кўрсатиш ҳажмига нисбатан секинроқ ўсади ҳолос. Шу

вақтнинг ўзида хизмат кўрсатиш ҳажмининг ўсиш тўғридан тўғри аҳоли турмуш даражасининг ўсиши, хизмат кўрсатиш соҳасининг инновацион ривожланиши, истеъмолчиларга турли туман инновацион хизматларни устун даражада етказиб бериш билан боғлиқ. Бунга мисол қилиб интернет ва бошқа алоқа воситаларини келтириш мумкин. Янги инновацион хизматлар ҳисобига аҳоли турмуш сифатини ошириш имкониятлари чексиз.

2. Постиндустриал концепциялар

“Постиндустриализм” атамаси ҳинд олими Аманд Кумарасвами томонидан XX аср бошларида илмий муомалага киритилган. Аслида у Осиё мамлактлари ривожланишининг индустриализмгача бўлган давр бўйича ихтисослашган. Бу таълимот ҳозирги маънода ўтган асрнинг 50-йиллари охирида Гарвард университетининг профессори футуролог олим Дэниел Белл томонидан ривожлантирилди. 1973 йилда унинг “Грядущее постиндустриальное общество” китоби чоп этилди.

Постиндустриал назариясига яқин информацион жамият концепцияси ҳам мавжуд. Ундан ташқари “постиктисодий”, “постмодерн”, “учинчи тўлқин”, “тўртинчи формация”, “илмий-ахборот босқичи” деган концепция ва тушунчалар ҳам мавжуд. Айрим футуролог олимларнинг фикрича, постиндустриализм ер цивилизацияси ривожланишида “постинсон” жамиятига ўтишда дастлабки босқич, холос.

3. Постиндустриал мамлакатларнинг гуруҳланиши

Постиндустриал иктисодиётни шакллантирган мамлакатлар сони унчалик кўп эмас. Уларнинг умумий сони 20 та атрофида бўлиб, улар дунёнинг Европа, Осиё, Америка ва Австралия қитъаларида жойлашган.

Ғарбий Европадаги барча мамлакатлар – Австрия, Бельгия, Буюк Британия, Германия, Ирландия, Лихтенштейн, Люксембург, Монако, Голландия, Франция ва Швейцарияни, Шимолий Европадаги – Дания, Норвегия, Швеция ва Финляндияни, Жанубий Европадан Андорра, Испания ва Италияни постиндустриал мамлакатлар жумласига киритиш мумкин. Европада Германия, Франция, Буюк Британия, Италия каби йирик “донор” мамлакатлар, шунингдек, Лихтенштейн, Монако, Андорра каби карлик мамлакатлар мавжуд. Шарқий Европадаги постсоциалистик мамлакатлар ўз тараққиёт даражаси бўйича ЕИ, айримлари эса Еврозонага бирлашган. Улар Ғарбий ва Шимолий Европа мамлакатларидан ҳали анча орқада.

Шимолий Америкада жойлашган АҚШ ва Канада энг йирик постиндустриал мамлакатлар жумласига киради. Улар Шимолий Америка альянси (НАФТА)нинг асосий давлатлари бўлиб, Жанубий Америка мамлакатларига чиқиш учун Мексиканинг ҳудудий имкониятлари ва инфратузилмасидан фойдаланишни кўзлайди.

Осиёдаги Япония ва Исроил давлатлари иктисодиёти ҳам постиндустриал ҳисобланади.

Австралия ва Янги Зеландия мамлакатларини ҳам постиндустриал иктисодиётга киритиш учун етарли асослар бор.

4. Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиётининг характерли хусусиятлари

Постиндустриал иқтисодиётнинг яна бир характерли хусусияти инвестицион жараён билан боғлиқ. Маълумки индустриал иқтисодиёт инвестицияларнинг тўпланувига асосланади. Постиндустриал иқтисодиётда капиталнинг пул жамғармаси орқали тўплануви кескин пастга тушиб кетди. Янги жамиятда асосий ишлаб чиқариш ресурси-кишиларнинг малакаси. Буни эса ишлаб чиқаришга инвестицияларни ўстириш орқали амалга ошириб бўлмайди. Бу фақатгина инвестицияларни инсон капиталига ошириш ва истеъмолни кучайтириш, шу жумладан, таълим хизматлари, инсон саломатлигига йўналтириш орқали амалга оширилади. Натижада кишиларда шахсий ўсишга, ижодий қобилиятларининг ривожланишига вақт ва имконият кўпаяди. Бу сифатлар эса постиндустриал иқтисодиёт учун ниҳоятда зарур.

Постиндустриал иқтисодиётда инвестицион бизнеснинг янги тури-венчур бизнеси ривожланади. Унинг моҳияти шундан иборатки, бир вақтнинг ўзида кўпгина ишланма ва истиқболли лойиҳалар молиялаштирилади. Муваффақиятли чиқан лойиҳалардан келадиган юқори фойда қолганларининг зарарини қоплайди.

Постиндустриал иқтисодиётда билимлар капиталдан устунлик қилади. Ҳозирги IT индустрия кичик, жиддий молиявий ресурсларга эга бўлмаган фирмалардан бошланган.

Постиндустриал иқтисодиётда корпорацияларнинг капитали асосан номатериал активлар – ноу хау, ишловчиларнинг малакаси, бизнес структурасининг самарадорлиги билан белгиланади. Биргина Microsoft фирмасининг капиталлашуви йирик қазиб олиш (ундириш) компанияларининг капиталлашувига мувофиқ келади, аслида унинг моддий активлари унчалик катта эмас.

Постиндустриал иқтисодиётнинг яна бир белгиси оммавий ишлаб чиқариш аҳамиятининг пасайиши унинг бошқа минтақаларга кўчирилиши ва ўрта бизнеснинг кучайиши билан характерланади.

Постиндустриал иқтисодиётнинг муҳим характерли белгиларидан яна бири технологик ўзгаришлардир. Индустриал иқтисодиётда технологик тараққиёт, асосан амалиётчи-ихтирочилар кашфиёти орқали амалга оширилади. Ҳозирги иқтисодиётда эса илмий тадқиқотларнинг амалий аҳамияти кескин ошади.

Постиндустриал иқтисодиётда фан сиғими юқори ресурс тежайдиган ва ахборот-технологиялари (юқори технологияли) ишлаб чиқаришнинг аҳамияти ортади. Улар микроэлектроника, дастурлаш таъминоти, телекоммуникация, робот техникаси, нано ва биотехнология тармоқларидир. Ахборотлаштириш жамият ҳаётининг барча жабҳалари – неъматлар ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш, уй хўжалиги ҳатто маданият ва санъат соҳаларига ҳам кириб боради.

5. Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиётининг таркибий тузилиши
Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиётининг таркибий тузилиши,
ЯИМ бўйича, фоизда

№	Мамлакатлар	ЯИМ 100 фоиз		
		Қишлоқ хўжалиги	Саноат	Хизмат кўрсатиш
1.	АҚШ	1,0	21,0	78,0
2.	Канада	2,3	26,4	71,3
3.	Буюк Британия	1,3	24,2	74,5
4.	Германия	1,1	34,5	64,4
5.	Франция	2,4	26,5	71,1
6.	Италия	3,3	28,5	68,2
7.	Австрия	2,0	29,0	69,0
8.	Швеция	2,0	28,0	70,0
9.	Дания	1,2	24,4	74,4
10.	Норвегия	2,3	39,0	58,6
11.	Финляндия	3,0	26,0	71,0
12.	Япония	1,2	27,7	71,1
13.	Исроил	2,5	28,0	70,0
14.	Австралия	12,0	28,0	70,0
15.	Ирландия	0,98	39,3	59,6

6. Постиндустриал жамиятнинг ижтимоий таркиби

Бир қатор тадқиқотчилар постиндустриал жамиятни “профессионаллар жамияти” сифатида характерлайди. Бу жамиятнинг асосий синфи (табақаси) интеллектуаллар бўлиб, ҳокимият меритократия, яъни интеллектуал элита қўлида бўлади. Постиндустриал жамият асосчиларидан бири Д.Белл “постиндустриал жамият интеллектуал синфнинг келишини тақозо қилади, қайсики уларнинг вакиллари сиёсий даражада маслаҳатчилар, экспертлар ёки технократлар сифатида қатнашадилар. Ҳозирнинг ўзида “таълим бўйича

мулкий табақаланиш” тенденцияси яққол кўзга ташланиб турибди” деб таъкидлайди.

Таниқли иқтисодчи П.Друкернинг фикрича “билим ходимлари”, “билимлар жамиятида” кўпчиликини ташкил қилмасида унинг етакчи синфига айланиб улгурган”.

Янги интеллектуал синфни белгилаш учун футуролог олим Э.Тоффлер “когнитариат” атамасини киритади.

Постиндустириал жамиятда ходимларнинг малакаси асосий “ишлаб чиқариш воситаси”га айланади. Бу маънода ишлаб чиқариш воситаси ишчининг ўзига тегишли бўлади, шунинг учун ҳам компания учун ходимнинг қадри кескин ошади. Натижада компания ва интеллектуал ходим ўртасидаги муносабатлар ўзаро ҳамкорликка айланиб боради, иш берувчига боғлиқлик кескин пасаяди. Аста-секинлик билан компанияда нафақат ишчи, шу билан бирга бошқарув функциялари, энг юқори раҳбариятгача ёлланма ходимлар томонидан бажариладиган бўлади. Уларнинг мулкдор бўлиши мутлақо шарт бўлмайди.

Назорат саволлари

1. Постиндустириал жамиятнинг индустриал жамиятдан фарқли жихатлари.
2. Постиндустириал концепциялар ва уларнинг назариётчилари.
3. Қайси мамлакатларни постиндустириал деб ҳисоблаш мумкин ва нима учун?
4. Постиндустириал мамлакатлар ривожланишида ITнинг ўрни.
5. Постиндустириал жамиятнинг ижтимоий таркиби.

Адабиётлар

1. Портер Майкл. Конкурентная стратегия М.:, 2005.
2. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 летие. – М.: Экономистъ, 2003.
3. https://ru.wikipedia.org/wiki/Постиндустириальное_общество
4. https://nonews.co/directory/countries/gdp_temp.

3-мавзу. Янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти.

Режа

1. Янги индустриал мамлакатлар таснифи ва мезонлари.
2. Биринчи тўлқин янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти.
3. Иккинчи тўлқин янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти.
4. Лотин Америкасидаги янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти.
5. Хитой ва Ҳиндистон иқтисодиёти.

Таянч иборалар

“Биринчи тўлқин ЯИМ”, “иккинчи тўлқин ЯИМ”, индустрлаштириш, диверсификациялаш, экспортга йўналтирилганлик, импорт ўрнини босиш, либераллаштириш, “Осиё йулбарслари”, “Осиё кичик аждаҳолари” корейс чеболлари.

1. Янги индустриал мамлакатлар таснифи ва мезонлари

XX аср охирида ривожланаётган мамлакатлар умумий таркибида глобал ўзгаришлар юз берди. Улар таркибидан янги индустриал мамлакатлар (ЯИМ) ажралиб чиқди.

Биринчи тўлқин ЯИМга Жанубий Корея, Тайван, Гонгконг ва Сингапур киритилди ва улар “Осиё кичик аждарҳолари (йўлбарслари)” деган умумий ном билан юритила бошлади.

Иккинчи тўлқин ЯИМга эса Малайзия, Таиланд, Индонезия, Филиппин, Туркия, Вьетнам киритилди. Шунингдек Лотин Америкасидан Аргентина, Бразилия, Мексика ва Чили, Осиёдан яна Хитой ва Ҳиндистон ҳам ЯИМ таркибига киритиладиган бўлди.

ЯИМ таркибига киритилишига асос бўладиган мезонлар нималардан иборат?

- аҳоли жон бошига тўғри келадиган ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) ҳажми;
- ЯИМнинг ўртача йиллик ўсиши суръатлари;
- ЯИМда ишлов берувчи саноат улушининг 20 фоизидан кам бўлмаслиги;
- умумий экспортда саноат маҳсулотлари экспорти улушининг 70 фоиздан зиёдлиги;

- бевосита инвестицияларнинг чет мамлакатлардаги ҳажми

Янги индустриал мамлакатларни шартли равишда иккита тараққиёт моделига ажратиш мумкин:

- миллий иқтисодиётни ривожлантиришда устун даражада ташқи бозорга (экспортга) йўналтирилган иқтисодий сиёсат (Жанубий Корея, Тайван, Гонгконг, Сингапур);

- миллий иқтисодиётни ривожлантиришда импорт ўрнини босишга йўналтирилган иқтисодий сиёсат (Аргентина, Бразилия, Мексика, Чили ва Осиёдаги айрим 2-тўлқин янги индустриал мамлакатлар).

2. Биринчи тўлқин янги индустриал мамлакатлар иқтисодиёти.

Биринчи тўлқин янги индустриал мамлакатлар ялпи ички маҳсулотида саноатнинг ўрни, фоизда

Мамлакатлар	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2011	2015	2017
Корея Республикаси	11	21	30	37	37	36	39	39	39,4
Сингапур	--	18	30	38	35	34	27	27	24,8
Тайван	24	29	41	51	38	32	24	24	24,0
Гонгконг	17	34	37	31	23	13	8	7,7	7,7

**Биринчи тўлқин янги индустриал мамлакатлар ялли ички маҳсулотида
хизмат кўрсатиш соҳасининг ўрни (фоизда)**

Мамлакатлар	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2011	2015	2017
Корея Республикаси	39	42	43	47	49	57	58	59	57,6
Сингапур	-	79	67	61	67	64	72	72	75,2
Тайван	44	43	44	42	58	66	73	73	73
Гонконг	80	62	61	68	75	87	92	92,3	92,3

**3. Иккинчи тўлқин янги идустрриал мамлакатлар иқтисодиёти.
Иккинчи тўлқин янги индустриал мамлакатлар
ЯИМида саноатнинг улуши (фоиз)**

Мамлакатлар	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2013	2017
Индонезия	72	13	18	42	39	46	47	40,3
Филиппин	21	24	30	37	34	32	30	34,0
Тайланд	15	19	25	29	37	42	39	36,2
Малайзия	-	19	20	41	42	48	40	36,8
Вьетнам	-	-	-	-	23	37	38	39,0
Туркия	16	23	29	31	32	31	24,7	27,1

**Иккинчи тўлқин янги индустриал мамлакатлар
ЯИМида хизмат кўрсатиш соҳаларининг улуши (фоиз)**

Мамлакатлар	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2013	2017
Индонезия	32	32	33	34	41	38	39	45,9
Филиппин	40	44	43	36	44	52	55	58,6
Таиланд	28	42	46	46	50	49	50	55,6
Малайзия	4	41	42	36	44	43	55	56,2
Вьетнам	-	-	-	-	39	39	43	44,0
Туркия	35	38	43	50	50	57	66	64,3

Янги идустрриал мамлакатларни характерлайдиган мезонлар ичида асосийлари, ҳал қилувчилари иқтисодий ўсиш суръатлари ва индустрлаштириш даражаси бўлиб ҳисобланади. Янги индустриал мамлакатлар, айниқса биринчи тўлқин мамлакатлари бу кўрсаткичлар бўйича нафақат ривожланаётган мамлакатларни, балки саноати ривожланган мамлакатларни ҳам ортда қолдирди. Агар уларда йиллик иқтисодий ўсиш суръатлари ўртача 7-10 фоиз бўлса, Ғарб мамлакатларида бу кўрсаткич 2-5 фоиз оралиғида бўлди. Масалан, 1980-1990- йилларда ўртача йиллик ўсиш суръатлари Жанубий Кореяда - 9,9, Тайванда - 8,3, Гонгконгда - 7,1, Сингапурда - 6,3 фоизни ташкил этди.

Назорат саволлар

1. Биринчи тўлқин ЯИМга кимлар киритилади ва нима учун?
2. Иккинчи тўлқин ЯИМга кимлар киритилади ва нима учун?
3. Осиё “йўлбарслари” ва “кичик аждахолари“ кимлар ва нима учун шундай номларни олган?
4. Янги индустриал мамлакатлар иқтисодиётининг таркибий тузилиши қандай?
5. Нима учун импорт ўрнини босиш сиёсатидан экспортга йўналтирилганлик сиёсатига ўтилди?

Адабиётлар:

1. Потапов М.А., Салицкий А.И., Шахматов А.В. Экономика современной Азии.- М.: “Международные отношения”, 2011.
2. Экономика развивающихся стран.-М.: “Гуманитарий”, 2004.
3. Пахомова Л.Ф. Модели процветания(Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия), М.: Институт востоковедения РАН, 2007.
4. Тухлиев Н. Осиё тараққиёт модели, Т.: “Узбекистан” 2015.

IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ, ТОПШИРИҚЛАР ВА УЛАРНИ БАЖАРИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ УЧУН ТАВСИЯЛАР

Амалий машғулот мақсади тингловчиларнинг назарий билимларини амалий жиҳатдан мустаҳкамлашга қаратилган. Машғулотлар республикамиздаги илғор корхона ва ташкилотларда ўтказилади ҳамда амалий фаолият билан машғул бўлган амалиётчилар билан ҳамкорликда ўтказилади. Машғулот давомида тингловчилар жаҳон иқтисодиётига таълуқли бўлган маълумотлар йиғишни ташкиллаштириш ва уларнинг сифатини баҳолаш; кузатишлар натижасида олинган маълумотларни тизимлаш ва қайта ишлаш; маълумотларни қайта ишлаш натижаларини умумлаштириш ва таҳлил қилиш амалий кўникмалар ҳосил қиладилар.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-амалий машғулот:

Хорижий мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифи

Муҳокама этиладиган масалалар:

1. Хорижий мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиш

даражасига кўра таснифи

Дарс шакли: Дебат усули. Муҳокама этиладиган масалалар ва кейс - стади.

“Кейс методи” ни амалга ошириш босқичлари

Иш босқичлари	Фаолият шакли ва мазмуни
1-босқич: Кейс ва унинг ахборот таъминоти билан таништириш	<ul style="list-style-type: none"> ✓ якка тартибдаги аудио-визуал иш; ✓ кейс билан танишиш (матнли, аудио ёки медиа шаклда); ✓ ахборотни умумлаштириш; ✓ ахборот таҳлили; ✓ муаммоларни аниқлаш
2-босқич: Кейсни аниқлаштириш ва ўқув топшириғни белгилаш	<ul style="list-style-type: none"> ✓ индивидуал ва гуруҳда ишлаш; ✓ муаммоларни долзарблик иерархиясини аниқлаш; ✓ асосий муаммоли вазиятни белгилаш
3-босқич: Кейсдаги асосий муаммони таҳлил этиш орқали ўқув топшириғининг ечимини излаш, ҳал этиш йўлларини ишлаб чиқиш	<ul style="list-style-type: none"> ✓ индивидуал ва гуруҳда ишлаш; ✓ муқобил ечим йўлларини ишлаб чиқиш; ✓ ҳар бир ечимнинг имкониятлари ва тўсиқларни таҳлил қилиш; ✓ муқобил ечимларни танлаш
4-босқич: Кейс ечимини ечимини шакллантириш ва асослаш, тақдимот.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ якка ва гуруҳда ишлаш; ✓ муқобил вариантларни амалда қўллаш имкониятларини асослаш; ✓ ижодий-лойиҳа тақдимотини тайёрлаш; ✓ якуний хулоса ва вазият ечимининг амалий аспектларини ёритиш

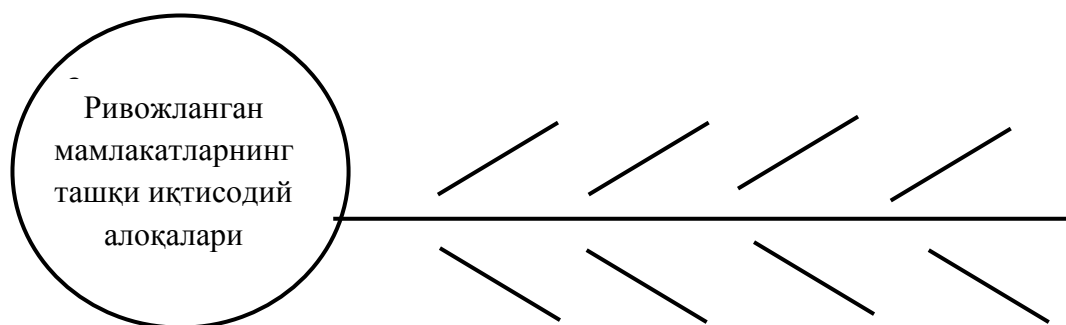
➤ **Муҳокама учун саволлар**

1. Жаҳон иқтисодиётида мамлакатларни таснифлашнинг моҳияти ва мазмуни.

2. Жаҳон мамлакатлари иқтисодий ривожланиш даражаси.

3. Халқаро ташкилотлар томонидан мамлакатларни иқтисодий ривожланиш даражасига кўра таснифлаш усуллари.

1. Ривожланган мамлакатларда халқаро ишчи кучи миграцияси жараёнларини (“Балиқ скелети” техникаси орқали ёритиб беринг).

Фойдаланилган адабиётлар

1. Г.Г.Назарова, З.М.Иминов, Х.Х.Халилов, О.Б.Хамидов. Жаҳон иқтисодиёти ва халқаро иқтисодий муносабатлар. Дарслик. -Т.: ТДИУ, 2011.

2. Krugman. Obstfeld.Melitz. International Economics. 2014, Prentice Hall.

3. James Gerber. International Economics. Fifth Edition. Pearson, 2012. - 471 pages.

2-амалий машғулот.

Постиндустриал мамлакатлар иқтисодиёти.

Муҳокама этиладиган масалалар:

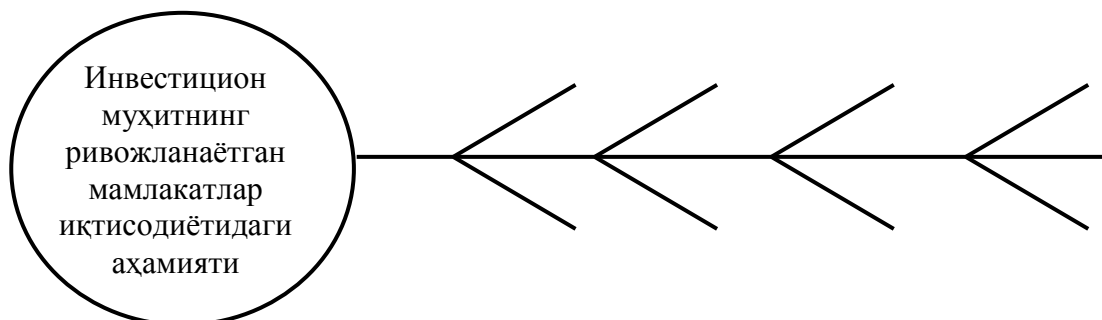
1. Ривожланган мамлакатларнинг асосий ижтимоий-иқтисодий хусусиятлари

2. Постиндустриал мамлакатларнингнинг жаҳон хўжалигида тутган ўрни
Дарс шакли: Дебат усули.

➤ **Муҳокама учун саволлар**

1. Ривожланган мамлакатларнинг халқаро товар алмашинувида тутган урни ва роли.

2. Хорижий сармоялар - ривожланаётган мамлакат иқтисодиётида қандай аҳамиятга эга? (“Балиқ скелети” техникаси орқали ёритиб беринг).

- 3 Постиндустриал мамлакатларнинг жаҳон хўжалигида тутган ўрнини баҳолаб беринг.
- 4 Постиндустриал мамлакатларнинг ривожланиш моделлари хусусиятлари.

3-амалий машғулот:

“Тўрт осий аждарҳоси” мамлакатлари иқтисодиёти

Муҳокама этиладиган масалалар:

1. Гонконг иқтисодиёти, Гонконг иқтисодиётида лаисес фаир – яъни давлатнинг иқтисодиётга деярли аралашмаслиги қандай роли.
2. Корея Республикаси иқтисодиёти, Жанубий Корея иқтисодиётининг ривожланишига жаҳон ва минтақавий инқирозларнинг таъсири.
3. Сингапур иқтисодиёти, Жанубий Шарқий Осий ҳудуди ривожланишида Сингапур давлатининг иқтисодий аҳамияти.
4. Тайван иқтисодиёти, Тайван иқтисодиётида саноат ривожланишининг асосий сабаблари.

Дарс шакли: Дебат усули.

➤ **Муҳокама учун саволлар**

1. Мамлакатларда эркин иқтисодий ҳудудлар ташкил этишнинг афзалликлари ва заиф томонларини белгиланг (график ташкил этувчи – Т-схемадан фойдаланган ҳолда).

Кучли томонлари	Заиф томонлари

2. ФСМУ технологияси ёрдамида “Эркин иқтисодий ҳудудлар миллий иқтисодиётлар ривожланиши учун аҳамияти нимада?” (саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш).

Йўналтирувчи услубий тавсиялар: ресурслардан самарали фойдаланиш, халқаро савдо, экспорт, импорт ва ҳ.к.

Савол	“Эркин иқтисодий ҳудудлар миллий иқтисодиётлар ривожланиши учун аҳамияти”
(Ф)-Фикрингизни баён этинг	
(С)-Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)-Кўрсатган сабабингизни исботловчи мисол келтиринг	
(У)-Фикрингизни умумлаштиринг	

ФСМУ технологияси қоидаси.

Ушбу технология мунозарали масалаларни хал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ холда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа холда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи мисол келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Фойдаланилган адабиётлар

1. Howard Richards. Understanding the Global Economy. Peace Education Books, 2014. - 311 pages.

2. Чеботарев Н.Ф. Мировая экономика и международные экономические отношения. Учебник для бакалавров / Н.Ф.Чеботарев..- М.:Дашков и К, 2013.- 352 с.

3. А.А.Исаджанов. Жаҳон иқтисодиётининг глобаллашуви. Т.: ЖИДУ, 2008, 36-57 б.

Хитой иқтисодиёти

Муҳокама этиладиган масалалар:

1. Хитой Республикасига умумий тавсиф.

2. Хитойнинг иқтисодий ривожланишидаги асосий омиллар, мамлакатнинг ривожланишида “Хитой модел”ининг аҳамияти.

3. Хитойнинг жаҳон иқтисодиётида тутган ўрни. Жаҳон иқтисодиётида Хитойнинг эгаллаган позицияси. Хитой иқтисодиётининг ривожланишида тўғридан - тўғри хорижий инвестициялар ва эркин иқтисодий ҳудудларнинг тутган ўрни.

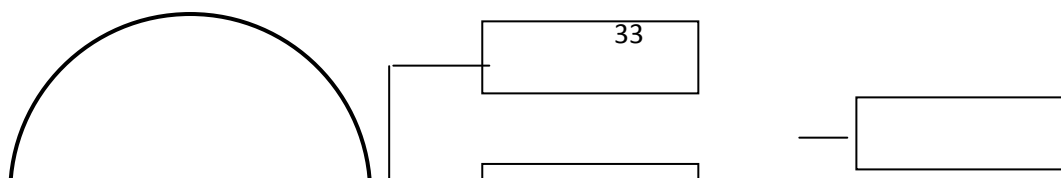
Дарс шакли: Дебат усули.

Муҳокама учун саволлар

1. Иқтисодий интеграциянинг афзалликлари ва заиф томонларини белгиланг (график ташкил этувчи – Т-схемадан фойдаланган ҳолда).

Кучли томонлари	Заиф томонлари

2. Интеграциянинг миллий иқтисодиётларга таъсири («Каскад» техникаси орқали ёритиб беринг).

Интеграциянинг
миллий
иқтисодиётларга
таъсири

Фойдаланилган адабиётлар

1. Greg Ip. The Little Book of Economics: How the Economy Works in the Real World. John Wiley & Sons, 2012. - 288 pages.
2. Howard Richards. Understanding the Global Economy. Peace Education Books, 2014. - 311 pages.
3. Чеботарев Н.Ф. Мировая экономика и международные экономические отношения. Учебник для бакалавров / Н.Ф.Чеботарев..- М.:Дашков и К, 2013.- 352 с.

V. БИТИРУВ ИШЛАРИ УЧУН МАВЗУЛАР

“Хорижий мамлакатлар иқтисодиёти” модулидан битирув ишлари учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор ёналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузасида илгари сурилган иқтисодий масалалар.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг “Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишни таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони (ПФ-4848.05.10.2016 й.) да тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш масалалари.

3. Президент Ш.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида илгари сурилган иқтисодий масалалар.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида» ги Фармони (7 феврал 2017 й.) мақсади ва вазифалари.

5. Жаҳон иқтисодиётда Янги индустриал давлатларнинг тутган ўрни.

6. Бозор иқтисодиётига ўтаётган давлатларнинг иқтисодий ривожланиш моделлари.

7. Жаҳон хўжалигида иқтисодий хавфсизлик муаммолари.

8. Жаҳон иқтисодиётида трансмиллий корпорацияларнинг тутган ўрни.

9. Жаҳон хўжалигида иқтисодий ўсиш ва ижтимоий ривожланиш муаммолари.

10. Эркин иқтисодий ҳудудлар ва уларни ташкил этиш муаммолари.

11. Халқаро рақобат ва унинг замонавий шароитда юзага чиқиш хусусиятлари.

12. Замонавий жаҳон хўжалиги субъектлари ва мамлакатнинг жаҳон иқтисодиётдаги ўрнини тавсифловчи кўрсаткичлар тизими.

13. Халқаро иқтисодий интеграциянинг мазмуни ва моҳияти.

14. Халқаро илмий-техникавий ҳамкорлик.

15. Жаҳон иқтисодиётида озиқ-овқат муаммоси.

16. Германия Федератив Республикаси иқтисодиёти.

17. Франция Республикаси иқтисодиёти.

18. Буюк Британия ва Шимолий Ирландия бирлашган қироллиги иқтисодиёти.

19. Италия Республикаси иқтисодиёти ва жаҳон мамлакатлари билан олиб бораётган иқтисодий муносабатлари.

20. Япония иқтисодиёти.

VI. КЕЙСЛАР БАНКИ

Philips компанияси маиший техника ишлаб чиқариш заводларини сотмоқда

Philips electronics компанияси маиший техника ишлаб чиқариш учун мўлжалланган бир нечта заводларини сотишни мулжалламоқда. Бундан ташқари *Philips* видеомагнитофонларини ишлаб чиқариш ҳуқуқи Япониянинг **Funai Elecric** корпорациясига берилади. Голландия компаниясининг бу қарори рақамли видеодисклар ишлаб чиқариш каби видео ёзиш соҳасининг жуда мукамал ривожланиб кетиши билан изоҳланади. *Philips* нинг маиший бўлим мудири Ги Демейнкнинг фикрига кўра **Funai Elecric** билан ҳамкорлик компанияга дунёда етакчи ўринлардан бирини сақлаб қолишида кўл келади. Агар аввал Японияда *Philips* маркаси билан ишлаб чиқарилган видеомагнитофонлар АҚШ учун сотилган бўлса, энди бу маҳсулот Европа бозорини ҳам тўлдириши кўзда тутилган.

Июнь ойида Голландия компанияси раҳбарияти фойда келтирмаётганлиги сабабли мобил телефонлар ишлаб чиқариш ҳуқуқини Хитойдаги кўшма корхонага берилишини эълон қилди. Харажатларни қисқартиришга йўналтирилган реструктуризация режаси ўз ичига оммавий равишда ходимлар штатларини қисқартиришни ҳам ўз ичига олади. Олдин 10 минг та ходимни ишдан бўшатиш режалаштирилган эди. Реструктуризация аввало маиший техника соҳасидаги ходимларга қаратилади. Тахлилчилар фикрига кўра, компанияни бошқариш курси ва йўналиши олдиндан айтиш мумкин, чунки *Philips* компанияси маиший техниканинг янги турларини ишлаб чиқаришга ҳаракат қилмоқда.

Топшириклар

1. Халқаро иқтисодий муносабатларнинг қайси тури тўғрисида гап кетмоқда? Ким унинг субъекти ҳисобланади?
2. Ушбу ҳолатни халқаро савдонинг қайси назарияси тўларок ва аниқроқ еритади?

Германия иммигрантлар учун ўз эшикларини кенгроқ очишга ҳаракат қилмоқда

Берлинда яқинда ҳукумат комиссиясининг қарори эълон қилинди, унга кўра Германия давлати ҳар йили 50 мингга яқин иммигрантларни қабул қилиши лозим, акс ҳолда ишчи кучи етишмаслиги оғир муаммога айланиши мумкин. Экспертлар комиссияси мамлакатга чет элликлар келиши борасидаги муаммоларни ўрганиб чиқди. Бундан чиқарилган асосий хулоса шундан иборат бўлдики, ёш ва малакали мутахассислар Германияга келмайдиган бўлса, туғилиш кескин суръатлар билан камайиб бораётган бу пайтда иқтисодий тараққиёт ва юқори ҳаёт тарзи каби орзулар хом ҳаёллигича қолиб кетавериши мумкин.

Бунинг учун Германияга асосан уч турдаги иммигрантларни жалб қилиш керак бўлади. Нисбатан ёш ва 45 ёшгача бўлган малакали 20 мингта чет эллик мутахассислар Германияда чегараланмаган муддатда яшаш ва шу ерда ишлаш ҳуқуқини қўлга киритадилар. Бунинг учун номзодларни балли система ёрдамида синовдан ўтказилади. Номзодлар қанчалик ёш, малакали ва тажрибали булса уларга шунчалик кўп балл қўйилади. Чет тилларини, хусусан немис тилини билиш ва фарзандларнинг борлиги Германияга бориш имкониятини янада оширади. Иккинчи категорияда ҳам 20 мингта номзодлар сараланиб олинади. Бунга ҳозирги вақтда Германияда жуда камёб мутахассислик эгалари киритилади. Улар Германияда вақтинчалик яшаш ва ишлаш ҳуқуқини қўлга киритишади. Иммигрантларнинг учинчи категориясида мактабларнинг битирувчиларини жалб қилиш назарда тутилган. Улар Германияда профессионал техник маълумот олишлари мукин ва хохишига кўра Германияда доимий қолишлари мумкин. Шу билан бирга чет эллик олимларнинг Германияга келишлари учун барча зарур шарт-шароитларни яратиш кўзда тутилган.

Давлат томонидан бериладиган ёрдамга чет элдан келиб Германияда уз ишини очмоқчи бўлганлар ишонишлари мумкин. Бу масалан, кимевий тозалаш корхонаси, автоустахона ёки ресторан ва хатто банк ҳам бўлиши мукин. Асосийси солиқларни ўз вақтида тулашдир.

Топшириклар

1. Халқаро иқтисодий муносабатларнинг қайси тури тўғрисида гап кетмоқда? Ва қайси муаммони хал қилиш лозим?
2. Иммиграциянинг қайси кўринишлари ҳақида тўхтаб ўтилди?
3. Германия иммиграцион сиёсатнинг қайси инструментларини ишлатмоқда?
4. Германия иммигрантларини қабул қилиб қайси имкониятлага эга бўлади?

VII. ГЛОССАРИЙ

“Brain drain”	Утечка МОЗГОВ	“Aqlli kishilarning ketib qolishi”	- mamlakatning intellektual salohiyatli vakillarini chet elda ishga joylashish maqsadida chiqib ketishi.
Stock	Акция	Аksiya	– qimmatbaho qog‘oz, u hissadorlik jamiyatini rivojlantirishga mablag‘ sarflanganligi dalolati bo‘lib, uning egasiga hissadorlik jamiyati foydasining bir qismini dividend tariqasida olish huquqini beradi.
Association	Ассоциация	Assotsiatsiya	– xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning ixtiyoriy birlashmasi.
Employment	Занятость	Bandlik	– mehnatga layoqatli aholining ijtimoiy foydali mehnat bilan mashg‘ul bo‘lishi; fuqarolarning shaxsiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish bilan bog‘liq bo‘lgan va qonunga zid kelmaydigan, mehnat daromadi beradigan faoliyati.
Bancrupt	Банкрот	Bankrot	-xo‘jalik sudi tomonidan e’tirof etilgan, qarzdorning pul majburiyatlari bo‘yicha kreditorlar talablarini to‘la xajmda qondirishga yoki majburiy to‘lovlar bo‘yicha o‘z majburiyatini bajarishga qodir emasligi.
The requirements of the Basel Committee	Требования Базельского комитета	Bazel qo‘mitasi talablari	– bank tizimining barqaror amal qilishi hamda o‘z majburiyatlarini bajara olishini ta’minlash uchun o‘rnatilgan xalqaro me’yorlar majmui bo‘lib, u kapitalning etarlilik darajasini, banklarni nazorat qilish jarayoniga hamda bozor

			intizomiga qo'yilgan talablarni ifodalaydi.
The Customs Union	таможенный союз	Bojxona ittifoqi	- ikki va undan ortiq davlatlarning bir-biriga va uchinchi mamlakatlarga nisbatan soddalashtirilgan tarif siyosatini o'tkazishidir.
customs tariff	таможенный тариф	Bojxona tarifi	- tovar oqimlarining chegarani kesib o'tishida davlat tomonidan olinadigan soliq miqdori ko'rsatilgan tartiblangan tovarlar ro'yxati
The market	РЫНОК	Bozor	– sotuvchilar va xaridorlar o'rtasidagi mahsulot sotish va xarid qilish bo'yicha erkin munosabatlar tizimi. Bozorlar o'z hududiy masshtabiga ko'ra lokal, milliy va xalqaro bozorlarga bo'linadi. Oldi-sotdi ob'ekti bo'lib, iste'mol tovarlari, resurslar, (mehnat, kapital, yer, tadbirkorlik qobiliyati, axborot) va xizmatlar hisoblanadi.
budget deficit	бюджетный дефицит	Byudjet defitsiti	– byudjet xarajatlarning byudjet daromadlaridan oshib ketishi natijasida vujudga kelgan taqchillik.
The income	Доход	Daromad	– tadbirkorlik yoki boshqa faoliyat natijasida pul yoki natura shaklida olinadigan mablag'lar.
State budget	госбюджет	Davlat byudjeti	- davlat daromatlari va sarflarining moliyaviy rejasi.
deflation	дефляция	Deflyatsiya	– inflyatsiya davrida muomaladagi qog'oz pulni kamaytirish. Davlat tomonidan muomaladagi pul miqdorini kamaytirishga qaratilgan moliya va pul - kredit tadbirlarini qo'llash orqali

			amalgam oshiriladi.
The demographic explosion	Демографический взрыв	Demografik portlash	- jahonning kam rivojlangan va kambagal mamlakatlarida nazorat kilib bo'lmaydigan darajada aholi sonining o'sishi.
diversify	диверсифицировать	Diversifikatsiya	– (lotinchadan diversus- har xil va facere-qilmoq, bajarmoq) – ishlab chiqarishning samaradorligini oshirish, mahsulot va xizmatlarni sotish bozorlarini kengaytirish maqsadida tarmoq va korxonalar faoliyat sohasini kengaytirish, mahsulot va xizmatlar assortimentlarini ko'paytirish.
The dividend	Дивиденд	Dividend	– hissdorlik jamiyati foydasining (soliqlar to'lanib, barcha qarz beruvchilar bilan hisob-kitob qilinganidan keyingi) hissdorlar o'rtasida ular qo'lidagi aksiyalarga mutanosib tarzda taqsimlanadigan qismi.
The export quota	экспортная квота	Eksport kvotasi	- mamlakat eksporti hiymatining unig yalpi ichki mahsuloti (YaIM)ga nisbati (foizlarda).
embargo	эмбарго	Embargo	- alohida mamlakat yoki davlatlar guruhi bilan savdoni butunlay ta'qiqlash
free trade zone	Зона свободной торговли	Erkin iqtisodiy hudud	-mamlakat hududining xorijiy mamlakatlar tomonidan turli shakllardagi hamkorlikdagi tadbirkorlik bilan shug'ullanishlari uchun ruxsat etilgan qismi. Mazkur zonalarda maxsus imtiyozli shart-sharoitlar, jumladan, imtiyozli soliqlar, bojxona to'lovlari, ijara, viza olish,

			valyuta ayirboshlash, mehnatga yollashning qulay tartiblari belgilangan bo'ladi.
Stock market	фондовый рынок	Fond bozori	- qimmatli qog'ozlar va boshqa moliyaviy vositalarning oldi-sotdi jarayonlari amalga oshiriluvchi maxsus tashkillashtirilgan bozor.
franchising	франчайзинг	Franchayzing	- bir kompaniyaning boshqa yirikroq yoki bosh kompaniyaning savdo markasi, tovar belgisi va boshqa atributlaridan foydalanish.
GATT	ГАТТ	GATT	-Savdo va tariflar bo'yicha Bosh kelishuv - tashqi savdo operastiyalarini o'tkazishda belgilangan tamoyillarga amal qilishga rozi bo'lgan mamlakatlarni birlashtiruvchi savdo va tarif masalalari bo'yicha xalqaro akTayvan
immigration quota	иммиграционная квота	Immigratsion kvota	xorijiy fuqarolarning kirib kelishini davlat tomonidan miqdoriy cheklash.
The inflation rate	Уровень инфляции	Inflyatsiya darajasi	– ma'lum vaqt ichida (oy, yil) narxlar darajasining foizdagi o'zgarishi.
innovative technologies	ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ	Innovatsion texnologiyalar	– iqtisodiyotga yangiliklarni tatbiq etish bosqichlarida qo'llaniluvchi usul va vositalar majmui bo'lib, o'z ichiga joriy etish, trening, konsalting, transfert, audit, injiniring kabi turlarini oladi.
investment credit	ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КРЕДИТ	Investitsion kreditlar	– ishlab chiqarishni kengaytirish, texnik va texnologik jihatdan yangilash, modernizastiyalash va rekonstruktsiya qilish, yangi bino va inshootlarni qurish uchun zarur bo'lgan vositalar hamda qimmatli qog'ozlarni

			sotib olish maqsadida olingan uzoq muddatli kreditlar.
The investment	Инвестиция	Investitsiya	– bu iqtisodiy samara (foyda, daromad) olish yoki ijobiy ijtimoiy natijaga erishish uchun sarflanadigan pul mablag’lari, banklarga qo’yilgan omonatlar, paylar, qimmatli qog’ozlar (akstiya, obligastiyalar), texnologiyalar, mashinalar asbob-uskunalar, listenziyalar va samara beradigan boshqa har qanday boyliklardir.
ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ	ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ	Investitsiya muhiti	– investitsiyalar jozibadorligi hamda xavf-xatar darajasini belgilab beruvchi ijtimoiy-iqtisodiy, moliyaviy va siyosiy omillar majmui.
investor	инвестор	Investor	- xususiy va qarzga olingan mulkiy va intellektual qiymatlarni sarflash haqida qaror qabul qiluvchi investitsiya faoliyati sub’ektlari. Investorlar ob’ektlar va investitsiya natijalariga egalik qilish, foydalanish va tasarruf qilish huquqiga ega bo’ladi.
Economic activity	Экономическая деятельность	Iqtisodiy faoliyat	– cheklangan iqtisodiy resurslardan unumli foydalanib, kishilarning yashashi, kamol topishi uchun zarur bo’lgan hayotiy vositalarni ishlab chiqarish va iste’molchilarga etkazib berishga qaratilgan, bir-biri bilan bog‘liqlikda amal qiladigan turli-tuman faoliyatlar majmui.
economic integration	Экономическая интеграция	Iqtisodiy integratsiya	- hududiy miqyosda sifat jihatdan yangi iqtisodiy muhitni yaratish yo’li orqali milliy xo’jalik komplekslarini o’zaro yaqinlash va bir-biriga kirib

			borishi jarayoni.
economic alliance	экономический союз	Iqtisodiy ittifoq	- iqtisodiy integratsiyaning oliy ko'rinishi, u umumiy huquqiy me'yorlar, soliq bazasini soddalashtirilishi, ishlab chiqarish va ijtimoiy sohalarda yagona standartlarni joriy etish, yagona valyutaga o'tish kabilar bilan tavsiflanadi.
Economic growth	Экономический рост	Iqtisodiy o'sish	– mamlakat miqyosida yalpi ichki mahsulotning aholi jon boshiga yildan-yilga barqaror o'sib borish jarayoni.
Economic resources	Экономические ресурсы	Iqtisodiy resurslar	– tovar ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarida foydalanish mumkin bo'lgan barcha vosita va imkoniyatlar majmui.
Economy	Экономика	Iqtisodiyot	– mulkchilikning turli shakllariga asoslangan xo'jaliklardan, xo'jaliklararo, davlatlararo birlashmalar, korporatsiyalar, konsernlar, qo'shma korxonalar, moliya va bank tizimlaridan, davlatlar o'rtasidagi turli iqtisodiy munosabatlardan iborat o'ta murakkab ijtimoiy tizim.
Manufacture	Производство	Ishlab chiqarish	– biznes korxonalarining asosiy faoliyat turi bo'lib, bu jarayon cheklangan resurslardan foydalangan holda amalga oshiriladi.
The World Bank	Всемирный банк	Jahon banki	– 1944 yilda Xalqaro valyuta jamg'armasi bilan bir vaqtda tuzilgan birinchi davlatlararo investitsiya institutidir. Bank o'zining faoliyatini 1946 yil 25 iyundan boshlagan.
World market	мировой рынок	Jahon bozori	- moddiylashtirilgan va moddiylashtirilmagan ko'rinishidagi ijtimoiy

			mahsulotni ishlab chikarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol boskichlarni o'z ichiga oluvchi XIM sub'ektlari (milliy va hududiy iqtisodiyotlar, xalqaro tashkilotlar va korporatsiyalar)ning o'zaro iqtisodiy ta'sirlashish global muhitidir.
World market conditions	Конъюнктура мирового рынка	Jahon bozori kon'yunktura si	-jahon tovar bozorlaridagi sotish sharti, ushbu bozorlardagi talab, taklif, narxlar darajasi, ularning o'zgarish tendensiyalari.
World Market Workers Labor	Мировые рынок рабочие труда	Jahon ishchi kuchi bozori	- milliy xo'jalik tizimlari va jahon iqtisodiyoti doirasida ishlab chiqaruvchi kuchlarning darajasi, tabiati va joylashuviga sezilarli ta'sir etuvchi iqtisodiy faol aholining mamlakatlar va hududlar o'rtasida jami migrastion aylanmasi.
The World Trade Organization	Всемирная торговая организация	Butunjahon savdo tashkiloti	- xalqaro savdoni institustional va xuquqiy asosini tashkil etuvchi mustaqil davlatlararo tashkiloTayvan
cartel	картель	Kartel	- tashqi savdo assostiastiyasi (uning a'zolari alohida tovar guruhlari bo'yicha ishlab chiqarish va narx siyosatini muvofiqlashtirib olishadi).
Group of twenty	Большая двадцатка	Katta yigirmatalik	- 20 ta yirik mamlakatlar guruhi bo'lib, unga jahondagi eng boy mamlakatlar va yirik rivojlanayotgan davlatlar kiradi va ular xissasiga jahon yalpi ichki mahsulotining 90 foiz ulushi to'g'ri keladi.
Conjuncture	Конъюнктура	Kon'yunktura	- bozor mexanizmi sharoitlarida rivojlanishning qonuniyatli shakllari davlat tomonidan tartibga solinishi va

			raqobatning, iste'molchilar, korporatsiyalar hamda davlat muassasalari va korxonalari tomonidan qaror qabul qilishdagi mutaqqillikning muvozanati bilan belgilanuvchi jarayonlar: muayyan iqtisodiy faoliyat omillari va shart-sharoitlari yig'indisi.
Concern	Концерн	Kontsern	– ma'lum bir turdagi vazifalarni bajarish uchun vaqtincha tuzilgan ilmiy-texnikaviy, investitsion tarkibiy, moliyaviy va tashqi iqtisodiy siyosatni hamda tegishli resurslarni markazlashtiruvchi korxonalar birlashmasi.
Cooperative ties	Кооперативные связи	Kooperatsiya aloqalari	– turli soha ishlab chiqarish tarmoqlarida ma'lum mahsulotni tayyorlash bo'yicha uzoq muddatli aloqalarni o'rnatish.
Corporation	Корпорация	Korporatsiya	– hissadorlik jamiyati yoki hissadorlik birlashmasi ko'rinishidagi huquqiy shaxs shakli. U chiqarilgan aktsiyalar qiymati bilan cheklangan majburiyatlar bo'yicha mas'uliyatli bo'ladi, o'z nomidan tovarlar ishlab chiqarish va xizmatlarni bajarish, kontraktlar tuzish, qarz olish yoki berish, boshqa har qanday fuqarolik harakatlarini amalga oshirish huquqiga ega.
The credit	Кредит	Kredit	– qarz mablag'ining harakat shakli. Qaytarish va to'lov (foizni to'lash) shartlari bilan beriladigan pul yoki tovar shaklidagi qarz kredit beruvchi bilan qarz oluvchining iqtisodiy munosabatlarini ifodalaydi.

			Kreditning tijorat, davlat, bank, iste'mol, xalqaro shakllari mavjud.
labor market	рынок труда	Mehnat bozori	-mehnatga qobiliyatli aholining ish bilan band bo'lgan va band bo'lmagan qismlari va ish beruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni hamda ularning shaxsiy manfaatlarini hisobga oluvchi shartnomalar asosida ishchi kuchi xarid qilish - sotishni amalga oshiruvchi, shuningdek, unga bo'lgan talab va taklif o'rtasidagi nisbatlarni bevosita tartibga soluvchi, bozor iqtisodiyotining murakkab, ko'p aspektli, o'suvchi va ochiq ijtimoiy-iqtisodiy tizimchasidir.
modernization	Модернизация	Modernizatsiya	-ob'ektni takomillashtirish, yaxshilash, yangilash, uni yangi talab va me'yorlarga, texnik shart-sharoitlarga, sifat ko'rsatkichlariga moslashtirish.
The financial market	Финансовый рынок	Moliya bozori	– moliya mablag'larini vaqtincha haq to'lab ishlatish yoki ularni sotib olish yuzasidan bo'lgan munosabatlardir.
Financial and banking system	Финансовая и банковская система	Moliya-bank tizimi	-tarixan shakllangan va belgilangan qonun qoidalar asosida faoliyati yurituvchi mamlakatdagi moliya–kredit muassasalari majmuidir.
preferences	Предпочтения	Preferensiya	– iqtisodiyotni maqsadga muvofiq rivojlantirish va tartibga solishda ayrim soha va tarmoqlar, korxonalar va ishlab chiqarish turlariga nisbatan beriluvchi imtiyoz, afzallik va ustuvorliklar.
protectionism	протекционизм	Proteksionizm	– davlatning xorij raqobatidan ichki bozorni himoya qilish

			siyosati, mamalakatga olib kelinayotgan tovarlarga yuqori bojlar belgilaydi, ayrim tovarlarni olib kelish cheklanadi yoki umuman taqiqlanadi.
Monetary and Credit Policy	Денежно-кредитная политика	Pul - kredit siyosati	– davlat tomonidan iqtisodiy o'sishni ta'minlash maqsadida pul muomalasini tashkil etish va barqarorligini ta'minlash uchun amalga oshiriladigan barcha chora-tadbirlar majmui.
external debt	внешний долг	Tashqi qarz	– mamlakat hukumati, moliya-kredit tashkilotlari, yirik korxonalarining boshqa mamlakatlar moliya-kredit muassasalaridan qarzga olgan moliyaviy mablag'larining jami hajmi.
Foreign trade	внешнеторговый	Tashqi savdo	– bir mamlakatning boshqa mamlakatlar bilan savdosi.
Foreign Trade Policy	Политика внешней торговли	Tashqi savdo siyosati	– bir mamlakatni boshqa mamlakatlar bilan olib borayotgan savdosi (eksporti va importi) borasidagi siyosati.
Technology	Технология	Texnologiya	– tovarlar ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish to'g'risidagi amaliy bilimlar.
Direct investments	Прямые инвестиции	To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar	- foyda olish bilan birgalikda kapital ko'yilayotgan ob'ekt ustidan nazoratni ta'minlash xuquqini beruvchi kapital qo'yilmalari.
balance of payment	Платежный баланс	To'lov balansi	-muayyan muddat davomida mamlakatning xorijiy davlatlarga to'lagan va xuddi shu davr mobaynida mamlakatga xorijiy davlatlardan tushgan to'lovlar summalari nisbatini tavsiflaydi. To'lov turkumiga tashqi qarz, uning foizi,

			chetdan olingan tovarlar va xizmatlar haqi, xorijiy investitsiyalar, xorijda diplomatik ishlarni, iqtisodiy aloqalarni yuritish xarajatlari, fuqarolar va qo'shma korxonalarining chet elga pul o'tkazmalari va boshqalar kiradi.
The total market	общий рынок	Umumiy bozor	- ishlab chiqarish omillarini milliy chegaralar orqali erkin ko'chib o'tishi ta'minlanadigan iqtisodiy integratsiya ko'rinishi.
currency	валюта	Valyuta	- ma'lum bir davlatning qonun bilan o'rnatilgan pul vositasi (milliy valyuta), bir yoki bir necha etakchi mamlakatlarning valyutasi ko'rinishidagi jahon rezerv pullari
International cooperation	международное кооперация	Xalqaro kooperatsiyasi	- ishlab chiqarish bosqichlarining o'zaro bir-birini to'ldirishi va ularni muvofiqlashtirish maqsadida milliy iqtisodiy komplekslarning xamkorlik qilishi.
International Economic Relations	Международные экономические отношения	Xalqaro iqtisodiy munosabatlar	-mamlakatlar va hududlar o'rtasidagi, xalqaro tashkilotlar va korporatsiyalar ishtirokidagi xo'jalik aloqalari tizimi.
		Xalqaro ishlab chiqarishning ixtisoslashuvi	-mamlakatlar o'rtasidagi mexnat taqsimoti ko'rinishi bo'lib, unda o'zlarining ichki ehtiyojlaridan ortiqcha bir turdagi maxsulotlar tayyorlash bilan shugullanuvchi milliy ishlab chiqarishlarning tabaqalanishi yuz beradi.
international organizations	международные организации	Xalqaro tashkilotlar	-ularning har biri xalqaro siyosatda o'zlarining faoliyat maqsadlari yo'nalishlariga

			qarab, yer yuzi taraqqiyotida egallab turgan mavqelariga qarab, umuman xalqaro siyosiy-amaliy munosabatlar jarayonida harakatlarga kirishadigan boshqa xalqaro tashkilotlar tizimidagi maqomlariga qarab ahamiyat kasb etadilar.
international transit	международный транзит	Xalqaro tranzit	-xorijiy yuklarni jo'natish va qabul qilib olish punktlari berilgan mamlakat hududidan tashqarida bo'lishi shartida tashilishidir. Agar tovarlar bojxona omboriga joylashtirilmasdan tashilsa bevosita xalqaro tranzit, bojxona omboridan foydalanilsa – bilvosita xalqaro tranzit hisoblanadi.
International Monetary Fund (IMF)	Международный валютный фонд (МВФ)	Xalqaro valyuta jamg'armasi	– xalqaro savdo va valyuta hamkorligini rivojlantirishga ta'sir ko'rsatish maqsadida 1944 yilda tashkil etilgan xalqaro valyuta-moliya tashkiloti. Xalqaro valyuta jamg'aramasi – a'zo davlatlar o'rtasida valyuta-kredit munosabatlarini tartibga solib turish va ularga to'lov balansining kamomadi bilan bog'liq valyutaviy qiyinchiliklar paytida chet el valyutasida qisqa va uzoq muddatli kreditlar berish yo'li bilan moliyaviy yordam ko'rsatish uchun mo'ljallangan hukumatlararo tashkiloTayvan
Service sector	сектор услуг	Xizmat ko'rsatish sohasi	– ijtimoiy ishlab chiqarishning moddiy-buyumlashgan ko'rinishga ega bo'lmagan iste'mol qiymatlarini yaratishga yo'naltirilgan sohalari. U o'z ichiga moddiy xizmatlar ko'rsatish (transport, aloqa,

			savdo, maishiy xizmat va boshqalar) hamda nomoddiy xizmatlar ko'rsatish (huquqiy maslahatlar berish, o'qitish, malaka oshirish va boshqalar)ni oladi.
Gross domestic product	Валовой внутренний продукт	Yalpi ichki mahsulot	-mamlakatda bir yil davomida ishlab chiqarilgan jami pirovard mahsulot va xizmatlarning bozor qiymati
New industrial countries	Новые индустриальные страны	Yangi industrial mamlakatlar	- iqtisodiy jixatdan eng tez rivojlanayotgan Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasidagi davlatlar guruhi.

VIII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

I. Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қураимиз. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 488 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 592 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. Т.: “Ўзбекистон”, 2018. – 507 б.
4. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. 3-жилд.– Т.: “Ўзбекистон”, 2019. – 400 б.
5. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-жилд.– Т.: “Ўзбекистон”, 2020. – 400 б.

II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

6. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2018.
7. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-637-сонли Қонуни.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 декабрь “2020 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги ЎРҚ-589-сонли Қонуни.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июнь “Олий таълим муасасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-4732-сонли Фармони.
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февраль “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 4947-сонли Фармони.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрел “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарори.
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 1 август “Ўзбекистон Республикасида инвестиция муҳитини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5495-сонли Фармони.
13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 сентябрь “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармони.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 ноябрь ПҚ-4022-сонли “Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш мақсадида рақамли инфратузилмани янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.
15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 май “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада

такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5729-сон Фармони.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 17 июнь “2019-2023 йилларда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетда талаб юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятини ривожлантири чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4358-сонли Қарори.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 июнь “Солиқ ва божхона имтиёзлари берилишини янада тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5755-сонли Фармони.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 август “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сонли Фармони.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрь “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 октябрь “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли Фармони.

21. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 4 октябрь “2019 – 2030 йиллар даврида Ўзбекистон Республикасининг «яшил» иқтисодиётга ўтиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-4477-сонли Қарори.

22. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 9 январь “Ўзбекистон Республикасининг 2020-2022 йилларга мўлжалланган инвестиция дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4563 -сонли Қарори.

23. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 25 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси.

24. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрь “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сонли Қарори.

Ш. Махсус адабиётлар

25. Бондарев А.К. Международные экономические отношения: Учебник/ А.И.Евдокимов, А.К.Бондарев, С.М.Дроздов; Под ред. А.И.Евдокимов. – М.: Проспект, 2013, 656 с.

26. Вахабов А.В., Таджибаева Д.А., Хаджибакиев Ш.Х. Жаҳон иқтисодиёти ва халқаро иқтисодий муносабатлар: Дарслик. – Т.: Бактрия, 2015. – 584 б.

27. Гулямов С.С., Аюпов Р.Ҳ., Абдуллаев О.М., Балтабаева Г.Р.. Рақамли иқтисодиётда блокчейн технологиялар. Т.: ТМИ, “Иқтисод-Молия” нашриёти, 2019, 447 бет.

28. Международные валютно-кредитные отношения: Учебник для вузов /Под ред.Л.Н.Красавиной. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2014. – 543 с.
29. Мороз И.И. Мировая экономика и международные экономические отношения (для бакалавров) / И.И.Мороз. – М.: КноРус, 2013. – 256 с.
30. Пономарева Е.С. Мировая экономика и международные экономические отношения. Учебное пособие/Е.С.Пономарева, Л.А.Кривенцова. – М.: ЮНИТИ, 2013. - 287 с.
31. Раджабова З.К. Мировая экономика: Учебник / З.К. Раджабова. - 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 304 с. – ЭБС: <http://znanium.com/>
- Кудров В. М. Мировая экономика: Учеб. пособие / В.М. Кудров. – М.: Магистр: НИЦ ИНФРА-М, 2013. – 416 с. – ЭБС: <http://znanium.com/>
32. Тухлиев Н. Осиё тараққийёт модели. Т.: Ўзбекистон, 2015. –176 б.
33. Тухлиев Н. Минтақавий иқтисодий интеграция: ривожланиш қонуниятлари, хусусиятлари. – Т.: Илм-Зиё-Заковат, 2020. – 116 б.
34. Тухлиев Н. Ўзбекистон иқтисодиёти анатомияси. – Т.: Илм-Зиё-Заковат, 2019. – 404 б.
35. Чеботарев Н.Ф. Мировая экономика и международные экономические отношения. Учебник для бакалавров / Н.Ф.Чеботарев.- М.:Дашков и К, 2013. – 352 с.
36. Экономика стран ближнего зарубежья: Учеб.пособие / Мос. Гос. и-т междунар. отношений (ун-т) МИД России; Под ред. А.С.Булатова - М.: Магистр: ИНФРА-М, 2011. - 352 с.- ЭБС : <http://znanium.com/>
37. David Spencer “Gateway”, Students book, Macmillan 2012.
38. English for Specific Purposes. All Oxford editions. 2010, 204.
39. Global Financial Markets./7 the edition. Stephen Valdez & Philip Molyneux. Palgrave MacMillan, 2013. 537p.
40. Greg Ip. The Little Book of Economics: How the Economy Works in the Real World. John Wiley & Sons, 2012. - 288 pages.
41. H.Q. Mitchell “Traveller” B1, B2, MM Publications. 2015. 183.
42. H.Q. Mitchell, Marileni Malkogianni “PIONEER”, B1, B2, MM Publications. 2015. 191.
43. Howard Richards. Understanding the Global Economy. Peace Education Books, 2014. - 311 pages.
44. James Gerber. International Economics. Fifth Edition. Pearson, 2012. - 471 pages.
45. Krugman. Obstfeld. Melitz. International Economics. 2014, Prentice Hall.
46. Lindsay Clandfield and Kate Pickering “Global”, B2, Macmillan. 2013. 175.
47. Me Connell, Brue. Economics. 17th edition. Mcgraw-hill/Irwin, USA, 2014.
48. N. Gregory Mankiw. Principles of Economics, 7th edition. Amazon, USA 2016.
49. Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus. Economics. 19th Edition. McGraw-Hill Companies. USA. 2015.
50. Steve Taylor “Destination” Vocabulary and grammar”, Macmillan 2010.

III. Интернет сайтлар

51. www.gov.uz — Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.
52. www.lex.uz - Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
53. www.uza.uz — Ўзбекистон Миллий Ахборот агентлиги
54. www.ifmr.uz - Прогнозлаштириш ва макроиқтисодий тадқиқотлар институти.
55. www.ziyonet.uz - Ziyonet таълим портали.
56. www.economics.ru — “Экономическая газета” газетасининг расмий сайти.
57. <https://openedu.ru/> Открытое образование.
58. www.ZiyoNet.uz – ахборот таълим тармоғи.
59. www.bimm.uz- Бош илмий-методик марказ.

I.
